

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Integrace drogově závislých do pracovního procesu po ústavní léčbě

Karolína Jarkovská

Vedoucí: Mgr. Eva Richterová

Praha 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27.6.2019

.....

Podpis

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Evě Richterové za odborné vedení této práce. Ráda bych také poděkovala panu primáři MUDr. Jiřímu Dvořáčkovi za laskavé umožnění realizace výzkumu v Psychiatrické léčebně Červený Dvůr, paní Janě Matouškové za ochotu, vstřícnost a čas, který mi věnovala při realizaci výzkumu a všem participantkám, které se výzkumu zúčastnily.

Obsah

I. Úvod.....	6
II. Teoretická část	7
1. Integrace drogově závislých do společnosti	7
1.1. Integrace drogově závislých do pracovního procesu.....	8
2. Vztah léčby a abstinence k práci.....	9
3. Bariéry a překážky při vstupu bývalých uživatelů drog na pracovní trh a v pracovním procesu.....	10
4. Léčebná zařízení a programy vytvořené pro léčbu a podporu závislých na návykových látkách nejen při integraci do pracovního procesu.....	13
4.1. Motivace ke změně u drogově závislých jedinců	16
III. Empirická část.....	18
5. Metoda	19
5.1. Výzkumný problém a výzkumné otázky	19
5.2. Výzkumná strategie	20
5.3. Techniky sběru dat.....	20
5.4. Výzkumný vzorek.....	21
5.5. Analýza dat	22
6. Výsledky	23
6.1. Motivace drogově závislých v ústavní léčbě k integraci do pracovního procesu	23
6.2. Práce jako nezbytný prostředek pro živobytí.....	24
6.3. Práce jako prostředek k osamostatnění se.....	25
6.4. Práce jako prostředek ke kvalitnímu životu.....	29
6.5. Práce jako prostředek k vyplnění a organizaci času	30
6.6. Práce jako něco, co mě baví.....	33
6.7. Představy pacientek ohledně integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě	36
6.8. Konkrétní a nekonkrétní představy.....	37
6.9. Představa, že práce je něco, co mě baví.....	43
6.10. Vliv náročnosti práce na abstinenci	45
6.11. Být zaměstnaná co nejdříve	47

6.12. Obavy z hledání práce.....	48
6.13. Obavy zaměstnaných pacientek ze zpětné integrace do zaměstnání	49
6.14. Integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě neboli představy versus realita	56
7. Limity šetření.....	63
IV. Diskuze a závěr.....	65
Použitá literatura	67
Přílohy.....	70
Příloha č. 1	70
Příloha č. 2	71

I. Úvod

Práce je součástí života každého z nás, a ať chceme nebo ne, je tématem, které většina lidí v určitém bodě svého života musí začít řešit. Lidé o své pracovní integraci přemýšlí a realizují ji v různých intenzitách a životních etapách, přesto je téměř pro každého nevyhnutelným bodem v životě. Podobně nevyhnutelným bodem v životě člověka je také setkání s návykovými látkami. V rámci předloženého výzkumu autora zajímalo, jak o práci a pracovní integraci přemýšlejí lidé, kteří se na drogách stali závislí a snaží se své závislosti zbavit pomocí ústavní léčby.

V rámci jiných výzkumů bylo popsáno mnoho statistik, zda a jak se lidé zotavující se ze závislosti na drogách integrují na pracovní trh a jak se jim v takovém prostředí daří. Tyto výzkumy však nepopisují, jak o tématu integrace do pracovního procesu uvažují samotní bývalí drogoví uživatelé a nejdou do hloubky příčiny, proč jsou výsledky statistik ohledně integrace do pracovního procesu v případě lidí s drogovou minulostí takové, jaké jsou. Některé výsledky těchto kvantitativních výzkumů ohledně úspěšnosti integrace do pracovního procesu zotavujícími se uživateli drog, budou popsány v teoretické části tohoto výzkumu.

Dále bude cílem práce v její teoretické části představit údaje, které doloží, jakým způsobem a proč je integrace do pracovního procesu důležitá pro abstinenci bývalých uživatelů drog. Také budou představeny bariéry a překážky, kterým mohou být bývalí uživatelé při vstupu na pracovní trh vystaveni, včetně bariéry ohledně výskytu nereálných představ závislých uživatelů drog v ústavní léčbě ohledně jejich pracovní integrace. Zejména na toto zjištění se bude snažit navázat empirická část výzkumu, která má za cíl zjistit, jak o integraci do pracovního procesu přemýšlejí pacienti protidrogové léčebny, jaké mají o tomto tématu představy a zda se tyto představy shodují s následnou realitou po odchodu z léčebny.

II. Teoretická část

V teoretické části bude vysvětleno, proč je integrace do pracovního procesu pro bývalé uživatele drog důležitá zejména z hlediska abstinence, jakým překážkám a bariérám mohou být bývalí drogoví uživatelé vystaveni při vstupu na pracovní trh a při výkonu práce, jaké programy mohou být pro abstinujícího jedince při integraci do zaměstnání nápomocné a jak se v rámci ústavní léčby pracuje s motivací drogově závislých ke změně, tedy také k integraci do pracovního procesu.

1. Integrace drogově závislých do společnosti

Cílem zotavujících se uživatelů drog, a zároveň podmínkou jejich celkového zotavení se, je jejich úspěšná integrace do běžného života bez drog. Zařadí-li se bývalí drogoví uživatelé a plnohodnotně se zapojí do všech aspektů běžného života společnosti, dojde tak k naplnění potřeb nejen bývalých uživatelů, ale i celé společnosti (Kozáková, 2007).

Klíčový prvek pro úspěch v léčbě závislých uživatelů drog je abstinence (Kozáková, 2007), nicméně k dosažení trvalé a úspěšné abstinence u drogově závislých nestačí zbavení se závislosti jako takové (Macoun, 2009). Ačkoliv je abstinence pro změny v životě drogově závislých nezbytná, jako taková není dostačujícím aspektem pro trvalé vyrovnání se s drogovou závislostí a měla by probíhat současně se změnami v oblasti vztahů, práce a sociálního zázemí (Kalina, 2003).

Podle modelu sociálního vyloučení je dalším zásadním předpokladem pro dobře zvládnuté vyrovnání se s drogovou závislostí absolvování dlouhodobého procesu integrace abstinujícího jedince do společnosti (Macoun, 2009). Závislý člověk během své drogové kariéry často prodělal výrazné změny v rámci vztahů, práce a sociálního prostředí, a přestal tak fungovat v nedrogové společnosti. V důsledku užívání drog pak nejčastěji dochází ke kombinaci sociálních problémů jako jsou špatné vztahy v rodině, nezaměstnanost, malá nebo žádná pracovní praxe či nedokončené středoškolské vzdělání.

Tyto skutečnosti pak mohou vést k sociální exkluzi (Mravčík aj, 2006, s. 50). Důležitým faktorem pro abstinujícího drogově závislého se tak stává integrace do společnosti mimo drogovou subkulturu. To zahrnuje například navázání kontaktů, které jedinec ztratil během užívání drog, obnovení kontaktů s rodinou či hledání si partnera mimo

drogovou scénu (Kalina, 2003b). Navázání vztahů mimo drogovou společnost může mít pozitivní vliv na integraci do společnosti z hlediska bydlení a nalezení práce (Pešek, 2008).

1.1. Integrace drogově závislých do pracovního procesu

Právě integrace do pracovního procesu je nejzávažnější problém, se kterým se sociálně znevýhodnění jedinci potýkají (Ředinová, 2015) a je jedním z nejdůležitějších úkolů pro zotavující se uživatele po ukončení základní léčby (Kahounová, 2013). Získá-li bývalý uživatel drog zaměstnání a setrvá-li v něm, je to považováno za jeden ze znaků úspěšného začlenění se do společnosti (Macoun, 2009).

Jedinci léčící se z drogové závislosti hovořili o strachu z prázdného dne a nicnedělání, kterým by najednou museli čelit bez užívání drog. Zaměstnání je tak cestou, jak vyplnit volný čas a zamezit vzniku nudy, která může být pro abstinujícího jedince nebezpečná. Stejně tak představuje i způsob, jak zajistit, aby se jedinec necítil bezcenný a zároveň si vydělal na živobytí (Black, 2016). Nalezení práce či doplnění si vzdělání, které poté může hledání práce usnadnit, je tedy důležité pro abstinujícího jedince z hlediska finanční nezávislosti, dále nutí abstinenty mít zodpovědnost a poskytuje jim smysluplnou činnost (Neil a Kemp, 2010), je dobré pro získání disciplíny a pracovních návyků, důležitých pro abstinenci. (Kalina, 2003).

Integrace do zaměstnání znamená pro bývalé uživatele drog také pozitivní změnu, díky které získají možnost pohybovat se v prostředí, které nesouvisí s jejich drogovou minulostí a pomůže jim změnit své dosavadní sociální sítě, které by mohly být pojátkem k droze. Schopnost najít si práci a prostředky, které práce přináší, zvyšuje sebedůvěru a víru jedince v to, že je úplné zotavení možné. Práce se stává motivací k tomu, aby vydrželi abstinovat (McIntosh a McKeganey, 2002). Pracovní úspěch, který tedy zotavující zažije z vykonávání práce, která mu dává smysl a skrze pracovní návyky, které se mu v ní podaří se naučit, přispívá k pocitu sebevědomí. Úspěšné začlenění se do pracovního procesu je pro zotavující se jedince zásadním prvkem na cestě k integraci do společnosti jako celku (Kahounová, 2013).

2. Vztah léčby a abstinence k práci

Dle výzkumů lze konstatovat, že existuje navzájem se posilující vztah mezi zaměstnáním a samotnou léčbou (Henkel, 2011). Být zaměstnaný již na začátku léčby zlepšuje šance na úspěšné ukončení léčby a dokončení léčby zase zlepšuje šance na získání zaměstnání. Přesto tento vzájemný vztah není přímo úměrný. Disponování prací a zaměstnanost před a v době léčby sice významně přispívá k úspěšnému dokončení léčby, naopak samotné dokončení léčby vede k nalezení zaměstnání v mnohem menší skupině případů (Black, 2016)

Ve výzkumu Velké Británie byli sledováni zotavující se uživatelé opiátů po dobu pěti let a většina z nich, tedy 68 %, byla nezaměstnaná při vstupu do léčby a zůstala tak i po dobu dalších pěti let. Během tohoto období si 8 % jedinců našlo práci, ale dalších 8 % o ni přišlo. Zbývajících 16 % bylo po celou dobu sledování řádně zaměstnáno (Black, 2016). Jedinci léčící se ze závislosti na opiátech, jako je heroin bývají zároveň nejméně přizpůsobivými v adaptaci v mimo drogové společnosti a jsou vystaveni značnému znevýhodnění na trhu práce. K tomu, aby se docílilo kýžených výsledků i na poli pracovního zařazení léčených jedinců, se nestačí zaměřit na léčbu samotné závislosti, ale je potřeba specializovaná podpora drogově závislých i co se týče jejich umístění do pracovního procesu po ukončení léčby (Black, 2016)

Počet zaměstnaných drogově závislých jedinců, kteří se rozhodli léčit, není příliš uspokojivý. V roce 2014/2015 jen jedna čtvrtina závislých jedinců na neopiátových drogách a alkoholu, kteří se začali léčit, patřila mezi jedince se zaměstnáním a jen 15 % z jedinců závislých na opiátech mělo nějakou práci před nastoupením do léčby. Jinými slovy jeden z pěti drogově závislých, kteří vstupují do péče a začínají se léčit, jsou zaměstnaní a jen málo z nich si práci najde během nebo po ukončení léčby. Drogově závislí, kteří do léčby nastupují zaměstnaní, obvykle pracovní místo v průběhu léčby neztratí. (Black, 2016).

V České republice bylo v roce 2005 53 % žadatelů o léčbu nezaměstnaných nebo vykonávali pouze příležitostnou práci (Mravčík aj, 2006, s.50). Problém se nevyskytuje jen v České republice, jelikož výsledky jiného výzkumu ukazují, že jen 35 % uživatelů drog v Hong Kongu někdy pracovalo na plný úvazek a 17 % dalších jen na částečný úvazek nebo pracovali pouze příležitostně (Siu et al, 2019). Integrace na pracovní trh je pro abstinující drogově závislé velmi důležitá a pro úspěšnou integraci do společnosti je zase klíčová abstinence (Macoun, 2009).

Výsledek integrace se nedá předem dobře odhadnout (Ředinová, 2015), existují ale výzkumy, které zjistily, jak integrace do pracovního procesu přispívá k abstinenci po ukončení léčby. Z důkazů vyplývá, že získání a udržení si zaměstnání u drogově závislých po ukončení léčby redukuje počet a závažnost následných relapsů. Po opuštění léčby zažívají nezaměstnaní recidivy mnohem dříve a častěji než ti, kteří buďto měli práci už před léčbou a vrátili se do ní nebo ti, kteří si zaměstnání našli po léčbě. Zjistilo se, že v období prvních šesti měsíců po léčbě alkoholové závislosti dochází mezi jedinci, kteří jsou nezaměstnaní, k relapsům ze 45 % oproti 23 % u zaměstnaných jedinců ve stejném časovém období. Relapsy u nezaměstnaných byly také mnohem závažnější (Henkel, 2011).

Pro drogově závislé, kteří jsou nezaměstnaní, může být dokonce získání zaměstnání hlavním cílem, proč se rozhodli jít léčit, a tedy i klíčovou motivací v léčbě, kdy samotné zbavení se závislosti může hrát až druhotnou roli (Alam, 2012). Pro udržení abstinence je ale samotná motivace přestat s užíváním drog zásadní. Tato motivace vychází ze snahy opustit narušenou identitu a nalézt identitu novou (McIntosh a McKeganey, 2001). Zařazení se do pracovního procesu je jeden z důležitých předpokladů pro vybudování nové identity abstinujících uživatelů drog (Macoun, 2009).

3. Bariéry a překážky při vstupu bývalých uživatelů drog na pracovní trh a v pracovním procesu

Zneužívání nelegálních drog a drogová závislost má zásadní vliv na pracovní motivaci a uplatnění se mladých lidí v zaměstnání (Siu et al, 2019). Lidé, kteří se zotavují z drogové závislosti nebo nedávno přestali užívat drogy a chtějí nebo musí pracovat, čelí velkým výzvám při návratu do práce, při hledání zaměstnání nebo ve spokojenosti se zaměstnáním (Sinakhone, Hunter, Jason, 2017; Soeker, Matiba, Msimango, Moswaane, Tom, 2016). Bývalí uživatelé drog musí počítat s bariérami, které jim budou ztěžovat vstup na trh práce, a ne vždy si je při svých očekáváním a představách uvědomují (Macoun, 2009).

Samotní bývalí uživatelé drog dle svých zkušeností upozorňovali na rizika rozčarování z reality kvůli nereálnosti plánů, které ohledně práce v léčbě měli. Také pracovníci léčebných zařízení, kteří mají zkušenosti s problémy, kterým bývalí uživatelé drog musejí čelit při hledání zaměstnání, uvedli u svých klientů častý výskyt nereálných představ ohledně zařazení se do pracovního procesu po ukončení léčby. Pracovníci zmínili nereálné představy a témata jako výběr zaměstnání, který je pro bývalého uživatele rizikový z hlediska přispění

k možným relapsům, a nácvik nápomocných technik, jak lépe zvládat pracovní pohovory či samotný výkon zaměstnání, jako důležité předměty diskuze v léčbě.

Mezi nejčastější způsoby, které se bývalým uživatelům drog osvědčily a které nejraději využívali při hledání práce, patří získání zaměstnání přes známého, který jim skrze své kontakty pomohl práci sehnat. Jako druhý nejčastější způsob označovali hledání práce přes inzeráty. S hledáním zaměstnání skrze úřad práce neměli účastníci výzkumu dobré zkušenosti (Miovský, 2006).

Macoun (2009) ve své práci představil dva druhy bariér, subjektivní neboli vnitřní bariéry a objektivní neboli vnější bariéry, se kterými se musí bývalí uživatelé drog při vstupu na pracovní trh vyrovnat. Vnitřním bariérám musí bývalí uživatelé často čelit jak při hledání zaměstnání, tak při samotném výkonu práce (Miovský, 2006). Jednou z vnitřních bariér, která se u drogově závislých často vyskytuje, jsou například právě nereálná očekávání o jejich integraci do pracovního procesu (Macoun, 2009).

Při hledání zaměstnání také dochází u pacientů po absolvování léčby k výskytu pocitů nejistoty a podceňování se (Cejnková, 2010). V souladu s tímto tvrzením uvedli pracovníci léčebny osobnost zotavujících se uživatelů drog jako další možnou překážku při integraci do pracovního procesu, protože osobnost závislého člověka může být následkem užívání drog značně narušena a může ho znevýhodňovat na trhu práce. Projevovat se to může například sníženým sebevědomím, podceňováním se, ale i špatnými komunikačními dovednostmi, neschopností zvládat konflikty či frustrací z běžných každodenních situací. Bývalí uživatelé drog bývají nejistí ohledně prozrazení své drogové minulosti, ohledně svého vzhledu a mohou mít nekonformní chování (Miovský, 2006).

Faktor, který může významně ovlivňovat nejen vstup bývalých uživatelů drog do zaměstnání, ale také udržení si pracovního místa je i skutečnost, že dlouhodobé zneužívání drog může mít vliv na neuro-kognitivní schopnosti (Weber et al, 2012) a schopnosti spojené s každodenním fungováním, které jsou nezbytné pro pracovní aktivity jedince (Henry et al, 2010).

Další problém se týká zotavujících se jedinců z drogové závislosti, kteří současně trpí psychickou poruchou jako je například deprese nebo posttraumatická stresová porucha. Tyto poruchy pak mohou zabraňovat výkonu, který daná práce vyžaduje a znamenají tak riziko pro jedince ohledně udržení si zaměstnání (Najt, 2011). Kemp a Neale (2005) ve svém výzkumu zaměstnanosti, vzdělání, zkušeností a praxe žadatelů o léčbu došli k závěru, že

většina drogově závislých, kteří se rozhodli léčit, není připravena práci přijmout se všemi aspekty, které přináší.

Bývalí uživatelé nemají často dostatek motivace si práci udržet a následkem toho ji nezvládají správně vykonávat (Mioviský, 2006). Mnozí z nich také buďto ztratili, nebo nikdy nezískali dovednosti a disciplínu nezbytnou pro udržení zaměstnání (Siu et al, 2019). Všechny tyto subjektivní neboli vnitřní bariéry ztěžují přístup bývalých uživatelů drog při hledání práce a při jejím vykonávání.

Mezi nejběžnější vnější bariéry, se kterými se zotavující se uživatelé drog setkávají při vstupu na pracovní trh a v samotném zaměstnání, pak patří zápis v rejstříku trestů, nekvalifikovanost, chybějící praxe a drogová minulost (Macoun, 2009). Další překážkami, které mohou zotavujícím se uživatelům značně komplikovat život, jsou dluhy z doby své drogové kariéry. Přestože by jedinec jinak i disponoval vysokou motivací pro zapojení se do života bez drog, bariéry jako dluhy ho mohou vést ke snaze vyhnout se nástupu do zaměstnání ze strachu, že mu budou vydělané peníze jako dlužníkovi automaticky odebrány. Také jednání na úřadech se může stát překážkou ve chvíli, kdy zotavující se uživatel nedisponuje znalostí zákonů, což přispívá k obavám, že při jednání neuspěje a k tendenci úplně se takovým situacím vyhnout (Ředinová, 2015).

Problém nekvalifikovanosti se nejčastěji objevuje u bývalých uživatelů, kteří si svou drogovou závislost rozvinuli již v mladším věku (Mioviský, 2006). Podle nové vládní studie v Číně se průměrný věk, kdy lidé začali zneužívat drogy, pohybuje kolem 20 let. Pouze 51 % bývalých uživatelů drog z tohoto vzorku dosáhla středoškolského vzdělání (Siu et al, 2019). V České republice mělo 48 % žadatelů o léčbu pouze základní vzdělání a 4 % ho neměla ani dokončené (Mravčík aj, 2006, s.50). Až 30 % z celkového počtu zotavujících se uživatelů drog má dokončené pouze základní vzdělání (Kalina, 2001). Kvůli této skutečnosti nejenže mají menší šanci na přijetí do zaměstnání, ale navíc nemusí mít dobré povědomí o svých dovednostech. Mnozí z nich nejsou natolik vyspělí, aby dokázali provést tak důležité rozhodnutí jako je výběr vhodné profese nebo odborného vzdělání (Siu et al, 2019). Vyskytují se pocity ztracenosti a nejistoty zotavujících se jedinců ohledně toho, jaké zaměstnání nebo odborné vzdělávání pro ně mohou být vhodné.

Kromě toho někteří lidé závislí na drogách se stávají pachatelé trestných činů (např.: obchod s drogami), které jsou pro ně zdrojem obživy (Morissette, 2003). To se týká především starších uživatelů, kteří drogy užívali dlouhodoběji. Tito bývalí uživatelé drog se

tak někdy uchylují k práci „na černo“, kde nemusí dokládat výpis z trestního rejstříku a určití zaměstnavatelé pak znevýhodněné pozice bývalého uživatele na pracovním trhu využívají. Navíc jde často o práce, kde jsou bývalí uživatelé v kontaktu s drogami, noční práce nebo téměř ilegální profese v barech, zastavárnách či hernách.

Znevýhodňující důvod platný pro všechny věkové kategorie bývalých uživatelů při hledání práce se ukázal být nedostatek praxe (Miovský, 2006). Užívání drog narušuje jak školní vzdělávání, tak i práci a mnoho adolescentů, kteří užívají drogy, mají pouze malou nebo nepravidelnou pracovní zkušenost (Johnson, 2001). Zotavující pak mají potíže splnit požadavky i pro nízké pracovní pozice vzhledem k jejich nedostatku odborných dovedností (Siu et al, 2019). Plat, který na nízkých pracovních pozicích, které většinou zastávají, je navíc často neslučitelný s jejich životním stylem (Siu et al, 2019).

Ze svých zkušeností kladli bývalí uživatelé drog důraz na zvýšení si vzdělání a vyjasnění si situace ohledně bývalého užívání drog se zaměstnavatelem, aby později nedošlo k nepříjemným problémům, které by mohly vyústit i v ukončení pracovního poměru. Ohledně této problematiky, a to sice zda zaměstnavateli přiznat svou drogovou kariéru nebo ne, ale ke konsensu bývalí uživatelé nedospěli (Miovský, 2006).

Macoun (2009) z výsledků svého výzkumu došel k závěru, že pokud bývalí uživatelé drog překonají vnitřní bariéry, pak vnější pro ně nebudou nepředstavitelným problémem. Tento závěr se lišil od tvrzení Miovského (2006), který považoval za prvotní překonání vnějších bariér a vnitřní bariéry pak podle něj až tak velký problém už nepředstavují. Odlišná tvrzení obou výzkumníků byla zřejmě způsobena jinou metodikou a technikou sběru dat při výzkumu a odlišným výběrem zkoumaného vzorku (Macoun, 2009).

4. Léčebná zařízení a programy vytvořené pro léčbu a podporu závislých na návykových látkách nejen při integraci do pracovního procesu

Výsledky nedávného výzkumu, ve kterém byl ve spolupráci se sociální službou poskytnut mladým zotavujícím se lidem z drogové závislosti balíček odborného poradenství ohledně práce a pracovního zařazení, poukázaly na potřebu zavedení dlouhodobějšího odborného poradenství a koučování ohledně zaměstnání a integrace bývalých uživatelů drog do pracovního procesu jako pravidelnou součást rehabilitačních služeb pro mladé lidi

zotavující se z drogové závislosti. Zjistilo se, že většina účastníků neměla mnoho pracovních zkušeností a potřebovala by pomoci s hledáním a identifikací svých pracovních zájmů, stejně jako s pomoci lepšího porozumění trhu práce a orientací v něm, tak, aby mohli snáze a konkrétněji volit, jaké zaměstnání či vzdělání pro ně bude vhodné. Výsledky navíc ukázaly, že většina účastníků výzkumu disponovala motivací pracovat a již před výzkumem se určitým způsobem zapojila do aktivit na pracovním trhu (Siu et al, 2019).

Samotné poskytování léčby bez dodatečné podpory ohledně zaměstnání a bydlení a bez rozvíjení potřebných dovedností má však omezené a nekonzistentní účinky na zaměstnanost zotavujících se uživatelů drog (Sumnall a Brotherhood, 2012). Je tedy jasné, že proto, aby bylo zotavení se bývalých uživatelů komplexní a změna, kterou mají prodělat, byla celistvá a úspěšná, je potřeba, aby se spolu s léčbou závislosti praktikovala také specializovaná podpora ohledně zaměstnání a integrace do pracovního procesu (Black, 2016).

Pokrok v léčbě nicméně neukázal výraznější nárůst v počtu lidí, kteří by si našli práci. Míra zaměstnanosti těch, kteří úspěšně ukončili léčbu, vzrostla o 5 % u dospělých zotavujících se z drogové závislosti a jen o 2 % u klientů, kteří se léčili ze závislosti na alkoholu (Black, 2016). Na vině může být převládající přístup, který pracovníci léčebných zařízení zastávají ohledně integrace do zaměstnání. Ten může oddálit proces hledání si práce pro ty, kteří jsou na takový krok připraveni již dříve. Většina pracovníků léčebných zařízení považuje zaměstnání jako druhořadou výzvu, kterou je třeba řešit teprve až dojde ke kýžené stabilitě ohledně zotavení se ze závislosti. Přístup k pracovním aktivitám a podpora v zaměstnání by ale měla být umožněna již od samotného začátku léčby jako jádro a nedílná součást léčebného procesu, kterým zotavující se uživatel prochází. Léčebná instituce by také měla spolupracovat s centry, které zotavující se podporují, aby dosáhli svých cílů na trhu práce. Jedinec by ale měl být zároveň vystaven realistickému zhodnocení, zda je v daném stadiu schopen pracovat nebo zda jsou jeho cíle v souladu s jeho schopnostmi a možnostmi. Vhodnou přechodnou činností může být například dobrovolnictví (Black, 2016). Zotavující se uživatelé v Čechách, kteří absolvovali kompletní léčebný proces skládající se z před léčebného poradenství, samotné léčby, ať už ambulantní nebo ústavní, a poté doléčovací péče, jsou, co se týče možností uplatnění se na pracovním trhu, nejúspěšnější zotavující se skupinou bývalých uživatelů drog (Veis, 2007).

Jelikož se zotavující se uživatelé drog v průběhu svého aktivního užívání stávají často značně znevýhodněni, je třeba aby se jejich integrace do nedrogové společnosti a na trh práce

účastnili, jak samotní postižení jedinci, tak společnost. K dosažení plné integrace zotavujícího se klienta do společnosti by měli společenské instituce poskytovat služby jako chráněné bydlení, sociální poradenství, právní rady a psychoterapeutickou pomoc. V České republice je ale spíše běžné, že jednotlivé instituce poskytují spíše jednu nebo jen některé z těchto služeb, a tak je nutná spolupráce mezi zařízeními. Konkrétně v integraci na pracovní trh je nápomocné pracovně-právní poradenství, vzdělávání a trénování motivace a podpora při hledání zaměstnání (Macoun, 2009). Nástroje pro snadnější integraci drogově závislých zpět do nedrogové společnosti, a tedy i na trh práce, jsou nestátní a státní organizace, včetně zdravotnických zařízení jako jsou psychiatrické léčebny (Ředinová, 2015), dále střediska následné péče, doléčovací centra, kontaktní centra, centra protidrogové prevence a terapie, terapeutické komunity, poradenská zařízení pro rodiče a blízké uživatelů návykových látek či různé pomáhající dobrovolnické organizace.

Psychiatrické léčebny a terapeutické komunity pracují s motivací pro setrvání v abstinenci a se změnou životního stylu. V psychiatrické léčebně Červený Dvůr, o které budu mluvit níže v empirické části svého výzkumu, mohou klienti využít služeb organizace Attavena, která se specializuje na pomoc zotavujících se uživatelů návykových látek. Tato organizace od roku 2011 poskytuje klientům v léčbě vzdělávací kurzy a přednášky, skupinové i individuální poradenství v oblasti práva a zaměstnání. Po ukončení léčby pomáhají klientům s nalezením vhodného pracovního uplatnění, a tak i se zařazením se na pracovní trh.

Výsledky výzkumů ukázaly, že díky doléčovacím programům jsou zotavující se ze závislosti na návykových látkách až o 80 % úspěšnější v udržení změn ve svém chování, nejvíce pak v abstinenci (Kozáková, 2007). Doléčovací programy slouží k usnadnění návratu zotavujícího se uživatele z ústavní a režimové léčby do běžného života (Syřišťová, 1972). V systému péče o zotavující se uživatele jsou posledním stanovištěm a nabízí psychickou podporu se zaměřením na udržení změn, ke kterým jedinec v základní léčbě došel (Kahounová, 2013). Pomáhají zotavujícím se jedincům s jejich reintegrací do společnosti a běžného života, s překonáním překážek, kterým musí při snaze o začlenění čelit a mimo jiné s nimi řeší otázky pracovního uplatnění, pracovní návyky a kvalifikace (Matoušek, 2005; Kalina, 2001). Opět je důležité, aby pomohly svým klientům odhadnout své možnosti a stanovit tak realistické cíle ohledně zaměstnání. Pracovně znevýhodněným klientům poskytují rekvalifikační kurzy, skrze které se mohou vzdělávat v různých oblastech a také jim pomáhají s hledáním zaměstnání (Kahounová, 2013). Doléčovací centra

spolupracují s úřady práce a firmami, kde zotavující se uživatelé mohou získat místo (Kuda, 2001). Jedná se o tzv. chráněná pracovní místa, která jsou speciálně vytvořená pro klienty doléčovacích služeb. Existují také chráněné dílny, kde se klienti mohou naučit pracovním návykům a kde za práci získávají plat na základě pracovní smlouvy, nevýhodou ale je, že je neintegrují do společnosti jako tomu je u chráněných pracovních míst (Kalina, 2001).

4.1. Motivace ke změně u drogově závislých jedinců

Tato léčebná zařízení a programy vytvořené pro léčbu a podporu závislých na návykových látkách, kteří se chtějí své závislosti zbavit a změnit svůj život, pracují s pojmem motivace. Termínem, který již několikrát zazněl ve spojitosti s abstinencí a integrací do společnosti, včetně integrace do pracovního procesu a který je pro úspěšné provedení těchto procesů stěžejním aspektem.

Bývalí uživatelé drog, kteří absolvovali ústavní léčbu, shodně uváděli pocity nezájmu o společenskou dění v době užívání drog, které vyústily v pocit vyřazení z pracovního trhu kvůli nedostatečným znalostem o situaci a trendech na trhu práce (Macoun, 2009). To je zřejmě způsobeno narušením původního hodnotového systému u drogově závislých (Kozáková, 2007). Z výzkumu vyplývá, že drogově závislí v období před užíváním drog zastávali hodnotový systém, který nebyl odlišný od hodnotového systému lidí běžné populace. Drogově závislí nemají zájem o dřívější priority, jejich motivace klesá a mění se jejich nápady a víra (Illes, 2002). Právě zvýšení motivace ke změně u drogově závislých je důležitým aspektem v léčbě a dociluje se jí terapeutickými technikami jako je zpětná vazba, podpora pacientovy naděje a sebedůvěry, nabídka různých strategií změn, rady a pomoc k uvědomění si, že je klient zodpovědný za svá rozhodnutí (Nešpor, a kol 1999).

Zvýšení motivace ke změně a změna náhledu patří mezi nejdůležitější procesy, které musí u drogově závislých během léčby nastat (Nešpor, 2001). Tato změna, kterou by jedinec v léčbě závislosti měl prodělat obvykle začíná tzv. prekomplementací, což je stav, kdy závislý jedinec prožívá konflikt mezi chtíčem užívat drogy a zároveň se své závislosti zbavit a abstinovat. Poté následuje komplementace, ve které dochází k nárůstu motivace ke změně a jedinec si začíná uvědomovat, o co ho drogová kariéra a užívání drog připravila. V další etapě se jedinec věnuje přípravě pro uskutečnění stanovených změn a cílů. Poté je musí uskutečnit a jako poslední nastává fáze udržování změny. Tento mechanismus se nazývá

model změny, v němž každá fáze trvá určitý čas a zahrnuje specifické úkoly, které by daný jedinec měl splnit.

V posledním období modelu změny se nejlépe, i s pomocí doléčovacích programů, pracuje na udržování abstinence a prevenci relapsů. Přestože k relapsům přesto dochází, jsou považovány za přirozenou součást procesu zotavování a změny. Využívají se k posílení motivace a utvrzení se v pozitivních přínosech, které změna postoje a jeho praktická aplikace v životě zotavujícího se drogového uživatele přináší (Rotgers, 1999). Podle výzkumu Kozákové (2007) lze konstatovat, že se hodnotový systém klientů během léčby proměnil a u většiny klientů je možné přirovnat priority, ke kterým dospěli během léčby, ke standardním hodnotám běžné populace. Více než 2/3 klientů v léčbě uvedlo, že jejich současnými hlavními prioritami jsou škola/práce, rodina/vztahy a bydlení. Většina klientů vyslovila přání navázat na životní styl před drogovou závislostí. Otázkou zůstává, zda se tyto postoje podaří klientům udržet i v běžném životě po opuštění léčby (Kozáková, 2007).

III. Empirická část

V teoretické části bylo představeno, z jakého důvodu je pro zotavující se uživatele z drogové závislosti důležitá integrace do pracovního procesu. Je pro ně jedním z nejdůležitějších úkolů, kterým by si po ukončení základní léčby měli projít (Kahounová, 2013), protože integrace do pracovního procesu je považována za jeden ze znaků úspěšného začlenění se do společnosti jako celku (Macoun, 2009), které je důležité pro abstinenci a úplné zotavení se bývalých uživatelů drog (McIntosch a McKeganey, 2002). Zaměstnání přináší bývalým uživatelům drog jistou finanční nezávislost, a tedy zdroj obživy, poskytuje jim, pokud možno, smysluplnou činnost (Neil a Kemp, 2010), vnáší jim do života řád a nutí je k zodpovědnosti (Kalina, 2003). Je místem, kde si bývalí uživatelé drog mohou vytvořit nové sociální sítě mimo drogové prostředí ze své minulosti a společnost, která by mohla ohrožovat jejich abstinenci (McIntosch a McKeganey, 2002). Úspěšná integrace do pracovního procesu posiluje sebevědomí jedince (Kahounová, 2013) a posiluje jeho víru, že úplné zotavení je možné (McIntosch a McKeganey, 2002). Navíc zotavující se uživatelé, kteří po ukončení základní léčby získají zaměstnání nebo se do něj navrátí a dokáží v něm setrvat, zažívají relapsy, které jsou méně závažné a propukají později a méně často než relapsy u nezaměstnaných jedinců (Henkel, 2011).

V teoretické části byla také uvedena role motivace ke změně a překážky, které se vstupem na pracovní trh pro zotavující se z drogové závislosti nastávají (Sinakhone, Hunter, Jason, 2017; Soeker, Matiba, Msimango, Moswaane, Tom, 2016). Bývalí uživatelé jsou na trhu práce znevýhodněni kvůli možným záznamům v trestním rejstříku, nízkému vzdělání a kvalifikaci nebo nedostatku relevantní praxe z pracovního prostředí (Macoun, 2009), nedostatku dovedností, disciplíny (Siu et al, 2019) a motivace (Miovský 2006), nízkému sebevědomí a pocitům nejistoty, které často zažívají (Cejnková, 2010), špatnými komunikačními dovednostmi, nepřizpůsobivostí (Miovský, 2006), samotné drogové minulosti, která může být pro zaměstnavatele překážkou (Macoun, 2009), možným neurokognitivním změnám, které u nich mohly v době užívání drog nastat (Weber et al, 2012) a také kvůli nereálnosti představ, které ohledně integrace do pracovního procesu zotavující často mají (Miovský, 2006)

Tento výzkum se dotýká právě poslední zmíněné bariéry, a to častého výskytu nereálných představ u zotavujících se uživatelů v léčbě ohledně integrace do pracovního procesu. Zaměření práce na tento konkrétní druh bariér vyplynulo z charakteru výzkumu, ve

kterém šlo o to získat detailní myšlenkové konstrukty a vnitřní subjektivní zkušenosti jednotlivců určité menší sociální skupiny na téma integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě, jak ho vnímají a interpretují a který se zabývá srovnáním představ, které zotavující se uživatelé měli v průběhu léčby a následné reality, kterou zažili po ukončení léčby. Zaměření práce na představy zotavujících se uživatelů drog v ústavní léčbě ohledně zařazení se do pracovního procesu po ústavní léčbě vyplynulo také z charakteru místa, kde výzkum ve své první části probíhal, neboť tyto představy zotavujících se uživatelů drog v ústavní léčbě ohledně zařazení se do společnosti, a tedy i do pracovního procesu, se utvářejí a procházejí transformacemi právě během základní léčby (Cejnková, 2010). Cílem práce tak bylo zjistit, jaké představy a očekávání mají zotavující se v ústavní léčbě ohledně zaměstnání a zařazení se do pracovního procesu a jak se tato vyjádření shodují s následnou realitou po ukončení léčby. Díky možnosti mluvit s pacienty o tom, jak si představují svou integraci do pracovního procesu po ukončení léčby, může tento výzkum pomoci naznačit, zda a jakým způsobem o tomto problému pacienti uvažují a jak poté jejich případné představy fungují v reálném světě.

5. Metoda

Tato část práce se zaměřuje na prezentaci výzkum, který byl pro účely práce zrealizován. Budou prezentovány výzkumné otázky, výzkumný vzorek a techniky a strategie při realizaci výzkumu a při analýze získaných dat.

5.1. Výzkumný problém a výzkumné otázky

Výzkumný problém, na který bude ve výzkumu hledána odpověď je, zda představy drogově závislých v ústavní léčbě ohledně integrace do pracovního procesu odpovídají následné realitě po ukončení léčby. Cílem je zjistit, zda existuje nějaký vztah, a pokud ano jaký, mezi představami, které pacienti měli v léčbě, a jejich následnou integrací do pracovního procesu po ukončení léčby. Aby toho bylo možné docílit a zároveň odpovědět na výzkumný problém, bylo třeba v rámci výzkumu zjistit náhledy drogově závislých v ústavní léčbě na problematiku zaměstnání, jejich motivaci pracovat a očekávání a představy a plány ohledně zařazení se do pracovního procesu, a jak se do pracovního procesu integrovali po ukončení léčby. Výzkumné otázky, které směřují k řešení problému zní:

- 1) Jakým způsobem uvažují drogově závislí v průběhu léčby o pracovním procesu?
- 2) Jak se drogově závislí ve výzkumném vzorku integrovali do pracovního procesu po absolvování léčby?

5.2. Výzkumná strategie

Pro řešení výzkumného problému byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Tato zvolená strategie přinesla výzkumníkovi možnost hloubkové analýzy a větší pochopení výzkumného problému, díky detailnějšímu popisu a většímu množství informací, které díky ní mohl získat.

5.3. Techniky sběru dat

Pro získání informací byla použita technika individuálních polostrukturovaných rozhovorů. Provedeny byly dvě sady rozhovorů – první sada rozhovorů proběhla s pacienty v psychiatrické léčebny Červený Dvůr, kteří zde podstupovali léčbu, a druhá se stejnými respondenty z prvních rozhovorů po ukončení léčby na domluveném místě mimo léčebnu. Interval od opuštění léčebny do uskutečnění druhých rozhovorů ideálně měl být ideálně delší než dva měsíce, aby se respondenti stačili zorientovat a začlenit do běžného života. To se podařilo a druhá sada rozhovorů byla dokonce provedena zhruba s třičtvrtě ročním intervalem od ukončení léčby, takže respondenti byli schopni poskytnout více informací o svém začlenění, které probíhalo v delším časovém období. Obě části rozhovorů trvaly od 30 do 50 minut. Výzkumník měl pro obě fáze rozhovorů připraven okruh otevřených otázek (příloha č. 2), které se neměnily, kvůli zvýšení přehlednosti a systematictějšímu výzkumu a analýze dat, ale zároveň dával prostor k tomu, aby se případně otázky mohly přizpůsobovat během rozhovoru (např. pořadí), pokud to situace vyžadovala. Pokládány byly otevřené otázky, na které nebyly předem stanoveny odpovědi, aby respondentům nic nepodsouvaly a daly prostor pro vlastní autentické myšlenky. Výzkumník zároveň reagoval a dotazoval se na témata vyvstávající z odpovědí respondentů. Pokládáním individualizovaných zkoumavých otázek bylo možné získat více informací a proniknout tak hlouběji do pocitů dotazovaných. Prvních 8 polostrukturovaných rozhovorů probíhalo v prostředí psychiatrické léčebny Červený Dvůr v přímém kontaktu s drogově závislými pacienty, kteří zde podstupovali léčbu. Dotazování probíhalo v personálem vymezené místnosti léčebny, kde

byli přítomni vždy jen výzkumník a jeden respondent, aby se omezily nadbytečné vlivy a zvýšil komfort a anonymita respondentů. Rozhovory z léčebny započaly představením výzkumu, základních pravidel a předložením informovaného souhlasu. Následně byly postupně pokládány otázky zaměřené na vztah respondenta k zaměstnání, jeho aktuální stav ohledně práce, na vztah jeho drogové závislosti a jeho práce, na motivaci k integraci do pracovního procesu a představy ohledně integrace do pracovního procesu. Rozhovor byl ukončen poděkováním, domluvou ohledně setkání se po ukončení léčby pro účely druhých rozhovorů a vzájemným předáním si mobilních kontaktů či elektronických adres, na kterých výzkumník později kontaktoval respondenty s ohledem na datum jejich ukončení léčby ohledně místa a času druhého setkání.

Druhé část rozhovorů probíhala také v rámci osobního setkání na předem domluveném místě, které bylo vybráno s ohledem na přání respondenta. Ve výběru šlo hlavně o místo, které bude poskytovat dostatek soukromí a komfortu, aby byl zotavující se respondent schopen mluvit o realitě zotavujícího se člověka ze závislosti, kterou po léčbě v psychiatrické nemocnici prožívá. Ve všech případech se jednalo o tiché kavárny v Praze a Českém Krumlově. Rozhovory začínaly opět krátkým zasvěcením do problematiky výzkumu, základních pravidel, informacemi o průběhu rozhovoru a předložením informovaného souhlasu. Následovalo pokládání otázek, které se týkaly respondentova subjektivního zhodnocení, jak se mu daří od návratu z léčebny, jak probíhala jeho integrace do pracovního procesu po ukončení léčby a jak tuto realitu hodnotí ve vztahu k představám ohledně pracovního zařazení, které měl v průběhu léčby. Rozhovory byly ukončeny poděkováním za participaci ve výzkumu.

Obě části rozhovorů byly se souhlasem respondentů zaznamenány výzkumníkem na diktafon.

5.4. Výzkumný vzorek

Vzorek respondentů byl konstruován technikou „účelový výběr vzorku“. Kritériem výběru respondentů byla ústavní léčba drogové závislosti jedince v jejím průběhu, kdy už se formují představy pacientů o jejich budoucnosti. Dalším kritériem výběru byl zájem drogově závislých se výzkumu zúčastnit. Po získání souhlasu primáře Psychiatrické léčebny Červený Dvůr o možnosti provádění výzkumu v ženském oddělení léčebny, se výzkumník zúčastnil ranní komunity ženského oddělení, kde výzkum představil všem pacientkám. Pacientky byly

poté vyzvány se přihlásit, pokud měly o participaci na výzkumu zájem. Celkem 8 získaných zájemkyň se poté s výzkumníkem domluvilo ohledně času a datumu rozhovorů s ohledem na režim psychiatrické léčebny, tak, aby rozhovory nenarušovaly režim pacientů více než je nutné. Výzkumný vzorek pro druhou část rozhovorů se sestával ze získaného vzorku 8 participantek v psychiatrické léčebně, druhé rozhovory se ale uskutečnily jen se třemi z nich. Většina participantek z první části rozhovorů buďto na elektronické zprávy, které jim byly zaslány po několika měsíčním uplynulém období, neodpověděla, nebo svoji další neúčast zdůvodnila nechutí se bavit o své současné situaci.

Před každým rozhovorem byl participantkám stručně představen výzkum a jeho účel. Došlo na představení jeho zásad a ujištění, že participace na výzkumu je dobrovolná a participantka může kdykoliv rozhovor ukončit či neodpovídat na otázky, které nechce. Nutné bylo poučit participantky o informovaném souhlasu tak, aby vše chápali, seznámit je s dodržáním principu anonymity, diskrétnosti a nezneužití získaných informací. Participantka byla ujištěna o zachování anonymity sebe i ostatních osob či institucí, o kterých se v rozhovoru zmínil. To bylo zajištěno především nahrazením pravých jmen participantek jinými jmény a neuvádění jmen ostatních osob či institucí. Na otázku, zda by bylo možné rozhovor nahrávat na diktafon všechny participantky souhlasily. Pro případ, že by participantka nesouhlasila, byla nabídnuta i možnost zapisování odpovědí během rozhovoru výzkumníkem. Otázka ohledně nahrávání rozhovoru byla doplněna informacemi o možnosti poslechu své nahrávky, pokud by k ní participantky měly nějaké výhrady nebo by chtěli část nebo celou nahrávku smazat. Dále byly participantky ujištěny, že nahrávání rozhovoru slouží pouze pro účely jeho přepisu výzkumníkem, a po něm bude nahrávka smazána.

5.5. Analýza dat

Každou z osmi nahrávek si výzkumník po uskutečnění daného rozhovoru, co nejdříve doslovně přepsal do softwaru Microsoft Word a tyto soubory pak opatřil potřebnými údaji o konkrétní participantce. V co nejkratší časovém horizontu od přepsání daných rozhovorů pak proběhla jejich segmentace, aby bylo možné z nich vyčíst různá témata, které se v rozhovorech objevují a která se týkají výzkumné otázky stanovené pro první rozhovory a také výzkumného problému. Pomocí techniky otevřeného kódování pak jednotlivé okruhy vzešlé ze segmentace výzkumník označil kódy, díky kterým bylo možné se v rozhovorech

lépe orientovat a vybrat z nich tak ty, které se v rámci 8 rozhovorů opakovaly. Tyto vybrané opakující kódy pak autor označil poznámkami, ve kterých autor otiskoval své myšlenky, které ho o daných tématech napadaly pro účely snadnější interpretace dat a odkrytí jejich významu. Stejným postupem poté autor analyzoval i nahrávky z druhé části rozhovorů. Za účelem odpovědět na výzkumný problém autor porovnal relevantní úryvky z prvních rozhovorů s úryvky z druhých rozhovorů, které se k nim vztahovaly.

6. Výsledky

V následujících kapitolách budou uvedeny výsledky výzkum, který by pro účely této práce realizován. Nejprve se budu zabývat motivací drogově závislých k práci, poté uvedu představy, které o integraci do pracovního procesu mají, také obavy, které se vyskytly u zaměstnaných participantek ze zpětné integrace do jejich současného zaměstnání, a nakonec se zaměřím na integraci participantek po ústavní léčbě a srovnám ji s představami, které ohledně pracovní integrace měly v ústavní léčbě.

6.1. Motivace drogově závislých v ústavní léčbě k integraci do pracovního procesu

Všechny participantky první sady rozhovorů se shodly na tom, že do pracovního procesu po ústavní léčbě nastoupit chtějí, což odpovídá výsledkům výzkumu v Hong Kongu, kde došlo ke zjištění, že většina účastníků výzkumu disponovala motivací pracovat (Siu et al, 2019). V rámci předloženého výzkumu se dále ukázalo, že všechny považují zaměstnání za nezbytnou nebo důležitou součást života. Důvody proč participantky vnímají integraci do pracovního procesu jako důležitou a nutnou se pojí s motivacemi participantek, které mají ohledně práce. Jako základní motivaci participantek k práci lze uvést finance, neboť se v určité formě vyskytly v odpovědích ohledně pracovní motivace u všech participantek, které je shodně považují za nutné a nezbytné, což je také důvod proč k integraci do pracovního procesu odkazují jako k nutnosti.

Jejich motivace ohledně financí k integraci do pracovního procesu souvisela s elementární potřebou participantek zajistit si živobytí, což vnímají jako nutné k přežití, potřebou se osamostatnit a touhou žít určitý styl života, který je pro ně naplněn, pokud jsou schopny vydělat si dostatek financí, aby uživily sebe a své potomky. Finance se však

neukázaly být jedinou motivací participantek pracovat, neboť pro některé také hrála určitou roli skutečnost, zda je práce baví nebo ne. Jako signifikantní motivace pracovat se také ukázala touha participantek abstinovat, kterou ve svých odpovědích často osvětlovaly možnostmi si pomocí práce vyplnit a organizovat čas, který je pro ně v nevyužitě a nezorganizované podobě rizikový, neboť pak mají větší prostor a tendence uchýlovat se k drogám. Abstinence se ale také ukázala být pro některé participantky motivací nepracovat, a to v takovém případě, pokud by práce v určitém zaměstnání měla mít negativní dopady na jejich abstinenci.

6.2. Práce jako nezbytný prostředek pro živobytí

Část participantek, které se zúčastnily prvních rozhovorů a odpovídaly na otázky ohledně motivace k práci, se přímo explicitně vyjádřily k tomu, že hlavní motivací, proč chtějí chodit do práce je čistě finanční nutnost, kterou musí ukojit, aby mohly vůbec fungovat a žít. To odpovídá úryvku z výzkumu Blackové (2016), který říká, že práce představuje pro abstinující jedince způsob, jak zajistit, aby si vydělali na živobytí (Black, 2016). Následující úryvek, který obsahuje takový pohled, je odpověď paní Jasmíny na otázku, jakou roli hraje zaměstnání v jejím životě:

Tak určitě hodně důležitou, protože jak jsem už zmínila, jsem s malou samy a bydlíme teda spolu samy, tak samozřejmě za mě ty složenky nikdo nezaplátí... (Jasmína)

Vzhledem ke své osobní situaci matky samoživitelky odkazuje paní Jasmína na nezbytnou roli zaměstnání ve svém životě. V jejím případě vnímá svou integraci do pracovního procesu jako nutnost z hlediska finančních prostředků a povinnost, kterou jako matka samoživitelka musí splnit vzhledem k další osobě, která je na ní závislá. O této nezbytné povinnosti pracovat mluví také slečna Leonita:

Pro mě to je jakoby spíš, že je to nutnost. Vím, že to je nutnost. Jako člověk musí pracovat, aby mohl žít, člověk musí vydělávat. Jako neříkám, zaměstnání mě baví, ale zas takovou mírou jako... je to (práce) prostě součástí života. (Leonita)

Slečna Leonita vnímá zaměstnání stejně jako paní Jasmína. Hodnotí je jako nutně potřebné k životu, neboť je zprostředkovatelem financí. Také pro ni jsou finance hlavní motivací, proč chce pracovat. Svůj vztah k tomu být součástí pracovního procesu se jeví být neutrální a strážlivý. Nezdá se, že by k práci jako takové chovala nějaké negativní pocity, což může být podpořeno i skutečností, že říká, že jí její zaměstnání baví. K zaměstnání

odkazuje jako k nutnosti právě kvůli financím a tuto nutnost pracovat bere **pragmaticky**. Slečna Berenika k zaměstnání přistupuje podobně jako slečna Leonita:

Je to spíš taková nutnost nebo jako já nevím, já, když jsem třeba věděla, že do té práce jít nemusím, a to bylo třeba i když jsem nebrala, měla jsem brigádu a věděla jsem, že tam prostě nemusím, tak jsem tam nešla, jo, že jsem zavolala, nebo napsala esemesku, že prostě jako nepřijdu a nepřišla jsem. (Berenika)

Ačkoliv tedy práci vnímá také jako nutnost, zdá se, že o nutnosti pracovat zde přemýšlí v trochu jiném smyslu než slečna Leonita. Zatímco slečna Leonita nebo paní Jasmína vnímají práci jako nutně potřebnou k živobytí, Berenika mluví o nutnosti pracovat spíše ve smyslu toho, jak moc přísné nebo naopak benevolentní je konkrétního pracovního místo, co se týče docházky do práce. Odlišná interpretace nutnosti chodit do zaměstnání zřejmě vyvstává z dosavadních pracovních zkušeností participantek, kdy slečna Berenika, narozdíl od slečny Leonity, čerpá především ze zkušeností na brigádách, které, zdá se, nebrala příliš vážně a práci měla opravdu jen z nutnosti, aby něco dělala. Související důvod připadající na vrub tomu, jak slečna Berenika mluví o nutnosti docházet do zaměstnání, je také to, že ji její dosavadní pracovní zkušenosti či osobní život nedávaly dostatek motivace, aby do práce chodila z vlastní vůle, a to i za takových pracovních podmínek, které ji přesně nediktují, že do práce jít musí.

Pro participantky bylo většinou nutné chodit do práce, jelikož by jinak neměli z čeho žít a finance tak vnímaly jako nutný prostředek, které musely ze zaměstnání získat pro své živobytí. U některých participantek se tato nutnost přesto neobjevila, což zřejmě vyplývá z odlišné životní situace zejména mladších participantek, které se zatím o sebe nemusely samy starat a práci tak nevnímaly jako nezbytný prostředek k živobytí, jelikož jejich život na jejich finančním výdělku zatím zřejmě zcela nezávisí.

6.3. Práce jako prostředek k osamostatnění se

Velká část participantek se k financím, které získají ze zaměstnání, vyjadřovala jako k nezbytným z důvodu své potřeby být nezávislá a samostatná osoba. Tento úryvek ohledně potřeby chodit do práce a vydělávat peníze kvůli pocitu soběstačnosti pochází z rozhovoru s paní Josefínou:

A já jsem takovej člověk, že já si prostě neřeknu třeba rodičům nebo to, jako tady se mě ptala ta terapeutka, kde jsem brala na alkohol, a to že já piju jenom pivo, tak sem jí to řekla, že ta

plastová láhev stojí čtyřicet korun u Vietnamců, takže jsem si nakoupila pivo, cigarety, jídlo pro psy, když už se teda syn osamostatnil, zaplatila sem si jakoby elektriku, plyn, ale už jsem si jakoby, nekoupila nic jinýho. Takže ta práce je důležitá, za prvý, že vás to naplňuje, uspokojuje vás to jakoby tu psychickou stránku, za druhý že jo ty finance. Já sem člověk, já si nedovedu představit, že budu běhat někde po sociálkách a nedej bože si od někoho peníze půjčovat. Já jsme prostě zvyklá starat se sama o sebe, takže chápu, že ty peníze si musím vydělat, abych nějakou kvalitu života měla. Motivuje mě, abych měla nějaký prostředky. Bejt soběstačná. Převzít jakoby stoprocentně zodpovědnost, což já myslím že dělám. (Josefína)

Ve své odpovědi na otázku, co je její motivace pracovat paní Josefína odkrývá, že jsou pro ni finance získané za práci nutností. K tématům jako plat, který ze zaměstnání paní Josefína získá, a k motivaci vydělávat peníze se ve své odpovědi dostává skrze potřebu být soběstačná a zodpovědná. Finance, které si paní Josefína sama vydělá v zaměstnání jsou pro ni stejně nezbytné jako pro paní Jasmínu a slečnu Leonitu, jelikož odkrývá, že jí není příjemné být závislá na někom jiném a představa, že by něco takového musela podstupovat je pro ni nepřirozená a krajně nepředstavitelná. Zdá se, že na to být soběstačná je ze své minulosti zvyklá a bylo by jí tak nepřijemné muset tento zvyk, jakkoliv měnit. Z těchto důvodů vyjadřuje potřebu být schopna se sama uživit a být soběstačná i nadále a tato potřeba jí v podstatě podobně jako paní Jasmínu a slečna Leonitu odkazuje k vnímání práce jako k nutnému prostředku pro vydělávání peněz.

K nutnosti pracovat kvůli potřebě být schopna se sama finančně zajistit se vyjadřuje také Evelína. Tohle je její odpověď na otázku, co ji vede k tomu si práci hledat:

Jestli chci být samostatná a mít svůj vlastní život, tak mi nic jiného nezbyvá. Jako ze sociálních přídavků, ještě mě vyhodili z pracáku, takže babička za mě musí platit zdravotní, takže mi nezbude nic jiného než prostě jít do té práce. Jo bude to dřina a občas mě to nebaví a tohle, ale budu vědět, že já jsem si sama zaplatila zdravotní a koupila jídlo, takže to je takový ten bod, kterého já se držím. (Evelína)

Slečna Evelína práci vnímá jako nutnost, kterou musí podstoupit, pokud chce dosáhnout svých cílů jako je být samostatná a nezávislá. Chápe ji jako nutné zlo, které když podstoupí, dá jí to ze sebe dobrý pocit. Hlavní motivace, proč chce slečna Evelína pracovat je tak především touha po dobrém pocitu ze sebe sama, který, jak si uvědomuje, získá pouze skrze zaměstnání, které jí poskytne finanční soběstačnost. Jako velmi negativní také hodnotí

svoji závislost na jiné osobě jako paní Josefina, a to pak na osobě, která je navíc jí osobou velmi blízkou, to je zřejmě další důležitý aspekt v její motivaci pracovat a být tak finančně soběstačná. V podobné situaci se nachází také Berenika, která se o své motivaci chodit do zaměstnání vyjádřila takto:

Abych měla z čeho žít. Jsem dospělá, musím se živit sama, nemůže mě živit máma furt.
(Berenika)

Slečna Berenika je další participantka, která uvádí, že důvod, proč chce po ukončení léčby pracovat je potřeba se osamostatnit stejně jako slečna Evelína, jelikož cítí rozpor mezi svým věkem a svou závislostí na matce, který ji není příjemný. Také slečna Diana se ve své odpovědi ohledně toho, co pro ni znamená zaměstnání, zaměřila na soběstačnost:

Pro mě to je, samozřejmě to patří k tomu samostatnému životu, takže pro mě to je hodně důležitý. (Diana)

Slečna Diana tak odkazuje k financím, které pro ni především představují prostředek k tomu být v životě nezávislá na ostatních lidech. Pro slečnu Evelínu je navíc důvod osamostatnění přímo hlavní motivací, proč chce po ústavní léčbě pracovat. Na otázku, co je její hlavní motivace k práci, totiž odpověděla takto:

Je to samostatnost, samostatný život, být závislá jenom sama na sobě a nezatěžovat babičku, která už má být v důchodu, má čtyři vnoučata a já jsem jediná, která není takhle parazituje.
(Evelína)

Evelína se necítí dobře kvůli své finanční závislosti na babičce, a to u ní vyvolává potřebu pracovat. Práci tak zřejmě vnímá nejen jako prostředek k osamostatnění, ale z části také jako způsob, kterým by ušetřila své svědomí ohledně finanční závislosti na své babičce. Evelíny negativní pocity ohledně své nesamostatnosti tak ovlivňují Evelínin postoj ohledně své integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě. Na otázku, proč je pro ni zaměstnání důležité odpověděla takto:

Protože jsem strašně dlouho parazitovala buď na babičce, byla prostě můj zdroj peněz, můj zdroj obživy, pak jako občas na mámě. Protože já jsem pak začala být hodně zlá, abstráky a nebo prostě to samotné fetování a když mi přestala dávat babička, tak jsem šla k mámě, tam jsem chvíli parazitovala, že budu mít kde bydlet, že budu mít co jíst a už mě to prostě přestává bavit a tím i to žití tady v té skupině... jsem si jistá, že nikdy v životě nechci být takhle ve skupině, že buď chci být sama a s partnerem, ale nechci už se spoléhat na někoho jiného, protože tady ve skupině vím, že když já něco pokazím tak to vytáhne někdo jinej

a takhle to bylo prostě dřív, že třeba Babička s dědou nebo máma, kamarádi, já jsem se jakoby víceméně vždycky k někomu připletla. Bud' mě tam někdo přivedl nebo něco jiného a já tam nedala ani korunu a už jsem jako by jela s nimi. Bylo mi to úplně jedno, někdo šel někam na byt, tak mě vzal s sebou, já jsem prostě byla furt taková ta přišla, vypila, odešla a víceméně jsem ani ty lidi neznala, což je na tom to nejhorší a už prostě chci být samostatná, mít vlastní svobodu, svoje vlastní rozhodování a vím, že to bude těžké a že narazím, ale zase to k tomu patří. (Evelína)

Slečna Evelína na základě svého chování v minulosti pociťuje potřebu být finančně nezávislá a samostatná a cítí opovržení vůči svému nesamostatnému způsobu žití v době, kdy brala drogy. Ke své závislosti na své rodině, zejména na babičce, odkazuje jako k parazitování, což opět napovídá, že slečna Evelína považuje své závislé chování vůči nim jako špatné a pociťuje kvůli němu výčitky. Z její odpovědi vyplývá, že by se necítila dobře pokud by si měla dál brát finance a další prostředky od ostatních lidí a měla spoléhat jen na ně. Z těchto důvodů pociťuje velkou nechuť žít dál závisle na jiných lidech. Touha po osamostatnění v Evelíně navíc podněcuje potřebu více se distancovat od ostatních a žít v soukromí, aby se už nevystavovala situacím, kdy by měla možnost se stávat závislou na ostatních lidech. Tento plán jí zřejmě dává pocit toho, že bude mít větší kontrolu nad situací a svého cíle osamostatnit se, se jí tak podaří lépe dosáhnout. Chce si vytvořit takové prostředí, kde bude mít kontrolu nad svým životem sama a bude nucena mít svou vlastní zodpovědnost. Evelína vidí v získání práce nutný předpoklad pro vytvoření si takového prostředí.

Pro participantky, které svou motivací chodit do práce vysvětlují potřebou být samostatné a nezávislé, představuje práce nutnost z hlediska finančního zajištění, jelikož jen tak mohou dosáhnout své touhy a potřeby být samostatné a nezávislé. To odpovídá tvrzení, že nalezení práce je důležité pro abstinujícího jedince z hlediska finanční nezávislosti (Black, 2016). Samotná potřeba být nezávislá a samostatná u většiny participantek vyvstávala z potřeby osamostatnění se, tedy figurovala zejména u mladších a zatím nesamostatných dívek, které pociťovaly potřebu se teprve stát nezávislými z důvodu vlastního dobrého pocitu, špatné rodinné situace či tlaku, který pociťovali vzhledem ke svému postupujícímu věku a toho, co se od nich v tu to chvíli očekává od společnosti.

6.4. Práce jako prostředek ke kvalitnímu životu

Některé participatky se k motivaci pracovat vyjádřily skrze touhu vést dobrý, spokojený či kvalitní život. O motivaci k práci kvůli potřebě zajistit si určitou kvalitu života mluví paní Josefína:

No... určitě ta zodpovědnost ke svému životu. Když nebudu chodit do práce, tak nebudu mít žádný finanční prostředky, tak abych nějakou tu kvalitu života měla. Já to mám taky postavený, já sem taky byla se synem celý léta sama, tak jako samoživitelka vím, že je to prostě strašný, když si nemůžete koupit ani ponožky. (Josefína)

Tímto úryvkem se dostáváme k dalšímu důvodu, proč jsou pro paní Josefínu důležité finance získané ze zaměstnání. Tento důvod vyplývá z potřeby mít prostředky, aby mohla žít život, kterým by si naplnila jistá očekávání, která od svého života má. Tuto svou potřebu chápe a odkazuje k ní jako ke „zodpovědnosti“ ke svému životu. Paní Josefína tak zde mluví o odlišné zodpovědnosti, než uvádí slečna Evelína, která ji chce získat skrze svou samostatnost, tedy chce být sama zodpovědná za svůj život. Paní Jasmína zde hovoří o zodpovědnosti k životu, tedy o potřebě chovat se ke svému životu, který žije, tak jak jí to připadá vhodné. Zdá se, že paní Josefína potřebuje chodit do zaměstnání, aby si mohla zajistit určitý komfort a kvalitu života skrze dostatek finančních prostředků.

Také slečna Denisa vnímá zaměstnání jako důležitý předpoklad pro kvalitní život:

No a s tou motivací (pracovat) to bych řekla, že je prostě mít dobrý život. Chtěla bych mít jednu dítě že jo a chtěla bych ho umět zajistit. Chtěla bych být dobrá máma. Chodí sem holčiny, které mají malé děti a prostě když to vidíš, tak to je hrozné, starají se o ně nějaký babičky, fetovali s nimi, když byly těhotný. Polovina z těch dětí je pak nějak postižených, mají třeba blbý sluch, špatný kyčle, nedokážou chodit třeba do 6 let. Je to hrozný tohle to. To prostě nechci. (Denisa)

Pro slečnu Denisu představuje hodnotný život mít vlastní rodinu, kterou bude schopna finančně zabezpečit. Motivace k práci jsou zde ve své podstatě finance, zároveň ale přání mít potomky a poskytnout jim kvalitní péči. Denisa je drogovým prostředím, ve kterém se pohybuje, a prostředím léčebny motivována k tomu, aby byla lepší a byla schopna sobě a svým dětem poskytnout lepší život než ženy, které vidá kolem sebe. Práci vidí jako prostředek, kterým si lze zajistit peněžní příjem důležitý pro založení spokojené rodiny, kterou chce mít. Kvalitní život, tak chápe podobně jako paní Jasmína, skrze dostatek finančních prostředků, ovšem s tím rozdílem, že slečna Denisa by hodnotný život měřila

spíše podle dostatku financí pro své potomky, zatímco paní Jasmína kvalitu života poměřuje podle dostatku finančních prostředků pro sebe samotnou.

Slečna Natálie v otázce, jaká je její hlavní motivace pracovat, odpověděla takto:

Pro mě dcera a spokojený život. Nebo život jako takovej. Zajistit se nějak. (Natálie)

V odpovědi ohledně své motivace k práci tedy implicitně odkazuje na finance. Plat, který obdrží ze zaměstnání, vnímá primárně jako prostředek pro spokojený život a zajištění své dcery a platem je motivována chodit do práce. Natáliina interpretace spokojeného života je následující:

Práce pro mě znamená existenci, nějak fungovat, že jo. Mít nějaký základ svůj, svoje peníze. Mám dceru, takže i výhledově, abych byla schopná se o ní postarat. A když to tak je, tak to je pro mě spokojený život. Nebo alespoň to pro mě tvoří takovej základ spokojenýho života. (Natálie)

Pro slečnu Natálii je práce díky financím, které zde vydělá, prostředkem, kterým si může zajistit spokojený život. Ve své odpovědi klade důraz na potřebu disponovat vlastním finančním obnosem, který ji její práce zprostředkovává, aby měla jistotu, že se o sebe a svou dceru bude moct postarat, stejně jako slečna Diana. Také ona hodnotí život jako spokojený tehdy, když je schopná získat finance, které jsou potřeba pro zajištění jejího života a života její dcery.

Všechny participantky, které motivuje pracovat touha o spokojeném a kvalitním životě, chtějí pracovat z důvodu získání finančních prostředků, neboť představy o spokojeném nebo kvalitním životě v případě všech participantek, které tyto představy uvedly, vyvstávají z možnosti mít dostatek financí pro sebe a své potomky.

6.5. Práce jako prostředek k vyplnění a organizaci času

Participantky svou motivaci ohledně práce spojují také s možností si díky ní organizovat a vyplňovat čas. Samotné vyplnění času se stává motivací pracovat například pro slečnu Leonitu:

... kdybych byla furt doma, tak se nudím, to vím a prostě to bych nechtěla taky... (Leonita)

U slečny Leonity je motivace pracovat podpořena jejím přístupem k práci neboli způsobem, kterým přemýšlí o čase, který by získala, kdyby nepracovala. Slečna Leonita by

čas, který by nemusela strávit v práci vnímala, jako zbytečný až nežádoucí, neboť by ho neměla čím vyplnit, a to neshledává žádoucím. V případě paní Josefíny tato potřeba o vyplnění času dostává zcela jiný rozměr, než je tomu u slečny Leonity:

Chci žít samozřejmě bez alkoholu, chci abstinovat, protože to je opravdu cesta do pekla... prostě to chci vyzkoušet. Bojím se, že když tady absolvuju úspěšně léčbu, tak když pak půjdu na operaci, na kterou mám jít a zůstanu doma, aby se něco nestalo. Je to rizikový, jo to určitě je lepší prostě ukončit tu léčbu a jít do pracovního procesu, takže to mám tady tím složitější s tou nohou... A ta práce vás taky prostě odpoutá tady od toho jakoby, že neřešíte v hlavě, jestli se napijete nebo nenapijete. Ale řešíte to pracovní prostě... (Josefína)

Na rozdíl od slečny Leonity, která čas získaný tím, že by nechodila do práce, považuje primárně za potencionální zdroj nudy, paní Josefína tento čas hodnotí přímo jako nebezpečný vzhledem k její abstinenci a k integraci do pracovního procesu po ústavní léčbě je tak motivována svou touhou abstinovat. Paní Josefína cítí, že když by se po léčbě nemohla uchýlit do zaměstnání, vystavila by se rizikům, která by časem stráveným v práci mohla eliminovat. Ve své současné situaci tedy práci vnímá také jako důležitou nápomoc k udržení své abstinence a chce do práce za každou cenu, protože má strach, že čas, který by trávila doma, kdyby do zaměstnání nechodila, mohl vést k porušení její abstinence.

... a potřebuji mít něco, co jako musím dělat. Nemůžu být na brigádě, kde si směny naplánuji sama, jak budu chtít, protože to prostě neumím, musím prostě někam opravdu chodit a mít ten měsíc zaplněný. Být půlku dne v práci a půlku dne mít nějaké svoje vyřizování. Nemůžu někde celej den lítat. (Berenika)

Také slečna Berenika o práci přemýšlí jako o vyplnění času, její motivace pracovat, ale nesouvisí pouze s činností, která ji vyplní čas, ale především s potřebou řádu. Na otázku, proč možnost plánování si směn v práci podle vlastní režie takto vnímá, odpověděla následovně:

Kvůli těm drogám. Potřebuju ten řád. Že fakt budu mít co dělat. (Berenika)

Berenika tak podobně jako slečna Josefína má motivaci pracovat také kvůli své abstinenci, a to skrze řád, který ji práce poskytne a který hodnotí jako důležitý a nápomocný z hlediska abstinence. Chce práci, která by ji do života vnesla řád, jelikož ze svých minulých zkušeností cítí, že si ho sama vytvořit nedokáže. Práci bere jako prostředek, který by ji donutil mít den zorganizovaný a vyplněný vhodnou nerizikovou činností, která by ji na určitý čas ze dne zaměstnala. Přehršel času, který by měla jen sama pro sebe bez

plnohodnotného zaměstnání, totiž vnímá jako velmi rizikový vzhledem k její drogové minulosti stejně jako paní Josefína. Sama sebe hodnotí jako nespolehlivou, co se týče vytvoření si vlastního řádu, a proto cítí jako nutné najít si takovou práci, která by jí řád poskytla. To je v souladu s tvrzením, které říká, že zaměstnání je dobré pro získání disciplíny a pracovních návyků, důležitých pro abstinenci (Kalina, 2003) a dále nutí abstinenty mít zodpovědnost (Neil a Kemp, 2010).

O řádu ve spojitosti s prací mluví i slečna Diana:

...třeba tady to je úžasný, tím, že a mě to vyhovuje, že tady je ten režim. Že od rána do večera opravdu, a někdy to je na palici jo, ale (smích) se nezastavíš a ten režim je fakt důležitý a když jsou tam nějaký třeba i u mě doma, když jsem neměla práci, nebo prostě nějaký koničky, jo tak ty bloky takový, prostě ty mezery a nebyl tam ten režim a bylo tam prostě, tak tam i taky je hodně velký částý prostoje jakoby. Proto ta náplň toho dne, co se týče tý práce je pro mě hodně důležitá. Že by mi dala i smysl a motivaci jakoby, než sednu si k televizi a otevřu si láhev vína. (Diana)

Také ona o práci přemýšlí očima drogově závislého, který aspiruje k trvalé abstinenci a její motivace pracovat je tak také ovlivněna touhou pracovat. Zdá se, že její myšlenky o práci jsou neodmyslitelně spojené s abstinencí. Její smýšlení o práci je také ovlivněno jejím postojem, který má ohledně své závislosti – chtěla by úspěšně abstinovat. Slečna Diana tak k práci odkazuje různými termíny, ale v podstatě zaměstnání vnímá jako vhodnou pravidelnou činnost, která ji naplní část dne a donutí ji věnovat jí svůj čas a energii, což je v souladu s tvrzením, že práce poskytuje abstinentům smysluplnou činnost, která jim pomáhá v udržování abstinence (Neil a Kemp, 2010). Slečna Diana hodnotí práci jako činnost pro sebe velmi potřebnou a nápomocnou z hlediska své abstinence, neboť co se týká režimu, organizace a náplně svého času, necítí se mít v tomto směru dobrou kontrolu sama nad sebou. Bez vyplnění času a bez povinnosti dělat nějakou pravidelnou činnost, jakou je například práce, se slečna Diana cítí bezprizorní, a to hodnotí jako moment, kdy se uchyluje k alkoholu. Proto hluché prostoje, které vznikají kvůli nedostatku režimu hodnotí z hlediska své závislosti jako rizikové. Práci tak vnímá jako způsob, jakým lze získat pravidelnou výplň těchto prostojů a také jako donucující prostředek udržet si režim, který potřebuje. Z těchto důvodů vnímá práci jako důležitou pro sebe a svůj život. Diana z pohledu zotavujícího se drogového uživatele vyplnění času aktivní činností, při které by neměla možnost čas řešit alkohol, vnímá jako nutnost:

Dává mi to tu náplň, já si myslím. (práce) Já vidím ten její denní režim (tety), jsem v kontaktu právě hodně a ona fakt má ten režim jenom televize a doma a takhle... Ale prostě já si to nedokážu představit. Já bych určitě skončila u té flašky. (Diana)

Ve vztahu k výplni a organizaci času tak participantky zejména přemýšlejí o práci jako o prostředku, který by jim pomáhal abstinovat, a to díky výplni času či řádu, které pravidelné chození do práce poskytuje a který potřebují vzhledem ke své abstinenci. Participantky pociťují obavy a strach z času, který by měly bez práce volně ke svému využití z důvodu ohrožení své abstinence, neboť takový čas a prostor hodnotí jako rizikový z hlediska větší pravděpodobnosti a tendence užít v takové situaci drogy. Abstinence je tak další motivací, proč chtějí participantky chodit do práce. To je v souladu s tvrzením, že zaměstnání je cestou, jak vyplnit volný čas a zamezit vzniku nudy, jelikož oboje může být pro abstinujícího jedince nebezpečné (Black, 2016).

6.6. Práce jako něco, co mě baví

Z prvních rozhovorů s participantkami ohledně jejich motivace do pracovního procesu, také vyplynulo téma ohledně toho, jakou roli hraje v motivaci pracovat skutečnost, zda je práce baví či nebaví:

...ale jinak zaměstnání beru částečně i jako, že mě musí bavit, mě baví, ale je to prostě součást života. (Leonita)

Slečna Leonita zaměstnání obecně nevnímá výlučně jako prostředek k získání peněz, jelikož vyjadřuje potřebu, aby ji práce také bavila, ale naznačuje, že finance jsou pro ni stále zásadnější aspektem a nezbytnou motivací, bez které by to nešlo. Také slečna Berenika se v odpovědi na otázku, jaká je její hlavní motivace pracovat, k tomuto tématu vyjádřila:

Jsou to ty finance, ale taky chci, aby mě ta práce bavila, protože když vstávám do práce, do které se mi nechce, tak je to takový... Proto chci dělat něco, co mě bude bavit, abych se tam jako těšila do té práce. Třeba když jsem dělala v Kauflandu za pokladnou, tak mě to prostě nebavilo a nechtěla jsem tam osm hodin jen stát. (Berenika)

Podobně jako slečna Leonita také slečna Berenika stále pociťuje, že finance jsou pro ni hlavní motivace, proč pracovat, ale zároveň je pro ni důležité a další motivací k práci pro ni je, aby ji práce bavila. V tom se liší od slečny Evelíny, která o práci ve smyslu, zda ji bude bavit či ne, neuvažuje:

...takže mi nezbude nic jiného než prostě jít do té práce a ne, že nezbude nic jiného, že je to jako otrava a tohle, ale bude to takový to, že to je jako po cvičení, když víte, že vás všechno bolí, tak víte, že se to udělala správně a máte z toho radost, takže to samé bude z toho. (Evelína)

Slečna Evelína pociťuje natolik silnou potřebu jít do zaměstnání, že je připravena jít do práce i za okolností, kdy práci samotnou nehodnotí příliš pozitivně.

Pro paní Jasmínu je zase na rozdíl od slečny Leonity a Bereniky, důležitějším aspektem než výše finančních prostředků právě to, aby ji práce uspokojovala z hlediska své náplně. Na otázku, jaká je její motivace hledat si práci, odpověděla paní Jasmína takto:

Tak asi bych lhala, kdyby řekla, že pro mě nejsou důležitý finance, ale nejsou pro mě na prvním místě. Protože vyzkoušela jsem si párkrát v životě, že jsem dělala práci, která třeba byla dobře ohodnocená, ale já si myslím, že vzhledem k tomu, že člověk, a čím říkám, čím bude malá starší, tak tím víc tam budu trávit času, a myslím si, když člověk chodí do práce, která ho nenaplnuje, tak to pak neodnáší jenom on, ale i samozřejmě i okolí a celý jeho život, protože když chodíte někam, kde jste třetinu dne a přijдете domů s prominutím nasraná, frustrovaná, unavená, vyčerpaná, protivná, tak zbytek rodiny z toho nic nemá, vy nemáte už chuť ani na koničky na nic a pak se právě může stát, že si radši dáte to víno. Abyste se uvolnila a náskou tu svoji vnitřní frustraci nějak dostala ven. (Jasmína)

Co se týká práce, zdá se, že paní Jasmína s ohledem na své minulé pracovní zkušenosti a své problémy s alkoholem přehodnotila své priority. Pro paní Jasmínu je nyní důležitější pracovat na takovém místě, které ji bude bavit a ve kterém se bude ráda pracovní realizovat než to, zda za práci obdrží vyšší finanční obnos, přestože velkou motivací, proč chce pracovat, jsou stále peníze. Nastavení jejích současných priorit ohledně práce zřejmě zapříčinila její snaha dodržet alkoholovou abstinenci, neboť paní Jasmína ve své odpovědi naznačuje, že to, zda ji práce bude naplňovat či nikoliv, může mít vliv na udržení abstinence. Vyjadřuje také potřebu, aby ji práce bavila z důvodu toho, že má pocit, že čas, který v ní bude trávit, je v jejím životě natolik signifikantní, že je nutné, aby ho zde strávila ráda. O důležitosti náplně práce se vyjádřila také paní Josefína:

Práce hraje v mém životě ohromnou roli, je to jedna z mých životních priorit. Jako na prvním místě je asi syn, manžel jakoby ta úplně nejužší rodina a ta práce je hned na druhém. Já nevím jakoby protože já už od, já nevím, od dospívání přemýšlím o smyslu života, jo a prostě

hledáte, co by vás v tom životě naplnilo, co člověka obohacuje. Nevím no, myslím si, že práce je hrozně důležitá. (Josefína)

Paní Josefína tak odkazuje na důležitost vykonávání práce samotné než na pouhé finanční prostředky, protože práce podle ní může člověka obohatit z hlediska duševního. V životě paní Josefíny hraje práce tak významnou roli zřejmě z toho důvodu, že jí pomáhá naplňovat smysl jejího života, což je pro ni vzhledem k tomu, jak přemýšlí, velmi zásadní, a tak lze jen předpokládat, že je pro ni také velice důležité, aby ji práce bavila.

Slečna Natálie, podobně jako paní Jasmína, zase není ochotná kvůli financím obětovat určité věci. Na otázku, jaké to pro ni bylo v práci, ve které před léčbou pracovala, odpověděla takto:

...byly tam pěkný peníze, to asi bylo pro mě směrodatný. Že jsem si tam vydělala hodně peněz... Dělala jsem i pečovatelku třeba. Dělala jsem i na place, chvíli jsem dělala i pokojskou a přišlo mi, že je to jediná taková oceněná dřina za tím barem. Tam aspoň jsou ty peníze. (Natálie)

Ve své odpovědi ohledně své práce tedy opět vyjadřuje primární zaměření na finance, které pro ni byly zřejmě nejdůležitějším aspektem ve výběru svého zaměstnání a hlavní motivací proč pracovat. Přesto ale podobně jako paní Jasmína na základě svých předchozích pracovních zkušeností není ochotna obětovat svůj nový začátek po léčbě za dobře placené zaměstnání, které by ohrožovalo její abstinenci, navzdory tomu, že jsou pro ni finance, které ze zaměstnání získá velmi důležité.

...vím, že se nemůžu vrátit do toho jedinýho, co pořádně umím, protože by mě to zase strhlo... vím, že pro mě už je to ten krok k tomu dát si toho jointa, respektive dneska už vím, že si to nemůžu dovolit a nechci riskovat věci, co si nemůžu dovolit. (Natálie)

Slečna Natálie tedy tímto odkazuje na důležitost své abstinence, která má pro ni větší cenu než dobře ohodnocená práce, kterou v minulosti vykonávala. Ačkoliv jsou pro Natálii finance hlavní motivací, proč chce pracovat, vykonávání pracovní pozice, na které v minulosti pracovala, vnímá Natálie vzhledem ke své drogové závislosti jako natolik problematické, že přestože byla v tomto zaměstnání její hlavní motivace pracovat zcela naplněna, hodnotí ho jako neslučitelné se svým abstinujícím já. Skutečnost toho, že slečna Natálie cítí, že práce, kterou si podle jejích slov již nemůže dovolit vykonávat, je „to jediné, co pořádně umí“, a za kterou navíc dostane dobře zapláceno, což je pro ni stále velmi důležité, pro ni může znamenat komplikující okolnost v rámci její integrace do pracovního

procesu, neboť slečna Natálie ví, že se do této práce nemůže vrátit, pokud chce vydržet abstinovat, ale zároveň vidina dobrých peněz, které jsou pro ni důležité ji může zavést opět na špatnou cestu.

Participantky, které se zmiňovaly o tom, zda je pro ně důležité, aby je práce také bavila, se většinou shodly, že je pro ně tato skutečnost do různé míry důležitá. U větší části z nich byla motivace financí ohledně práce stále silnější než to, zda je práce baví či ne, ale ukázalo se, že některé hodnotily finance až jako druhořadé, především kvůli snaze neohrožovat svou abstinenci. Vyšlo najevo, že abstinence je pro participantky důležitější než výše finančního ohodnocení, které by dostaly za práci, kterou by ohodnotily jako ohrožující z hlediska jejich abstinence. Proč se takto vyjádřily jen některé z nich, může být zapříčiněno odlišnými pracovními zkušenostmi, tedy absencí takových zaměstnání, která by byla riziková, nebo nedostatkem takových pracovních zkušeností u některých participantek, které by ovlivňovaly smýšlení participantek tímto směrem.

6.7. Představy pacientek ohledně integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě

V základu se představy participantek prvních rozhovorů dělily na představy konkrétní a nekonkrétní. Část participantek o své integraci nijak konkrétně nepřemýšlela, ať už z důvodu toho, že řešení tohoto problému odsouvaly na dobu, kdy budou takovou věc přímo nuceny řešit, tedy na dobu, kdy dokončí léčbu a nemají potřebu nebo se nechtějí těmito myšlenkami zabývat dříve, protože jim to v jejich životní situaci nepříjde natolik důležité, aby se těmito myšlenkami více zabývaly. Konkrétnější představy participantek, které se pracovní integrací po ústavní léčbě ve svých myšlenkách zabývaly více tím, že si vytvářely určitý plán, se pak ukázaly být vázány především na zaměstnání, které participantky znají ze své minulosti. Participantky převážně vyjadřovaly potřebu integrovat se do zaměstnání, které již znají z minulosti, nebo ví, že disponují dovednostmi ho zvládat. Z nových neznámých zkušeností měly spíše strach a odmítaly je, nebo byly takové formy pracovní integrace součástí jejich představ pouze z donucení z důvodu abstinence, jelikož práce, které znaly a pracovaly v nich v minulosti, hodnotily jako rizikové z hlediska jejich abstinence a nechtěly se do nich z toho důvodu vracet. Některé participantky měly konkrétní představy o práci jen ohledně delší budoucnosti a co se týče integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě, disponovaly pouze představami méně konkrétními nebo nekonkrétními, neboť

své cíle ohledně práce hodnotily jako nesplnitelné v blízké budoucnosti. V představách participantek se také opakovala potřeba toho, aby je práce bavila, protože v předchozích zaměstnáních zažily negativní pocity kvůli tomu, že je práce nenaplňovala, a kterým se již chtějí vyhnout, a dále se objevovala potřeba najít si práci, která bude méně náročná, neboť participantky hodnotily náročnost práce jako další rizikový faktor ohledně jejich abstinence, nebo touha najít si práci po ukončení léčby co nejrychleji zřejmě z důvodu obav, že budou jako nezaměstnané negativně souzeny společností. Z výpovědí participantek ohledně jejich představ o integraci do pracovního procesu také vyplynulo, že převážně nemají strach, že by si práci po ukončení léčby nenašly, což vycházelo zejména ze skutečnosti, že participantky měly buďto s hledáním práce dobré zkušenosti, nebo nebyly ve výběru práce příliš náročné.

6.8. Konkrétní a nekonkrétní představy

Participantky uvažovaly ohledně své integrace do pracovního procesu v určité i neurčité podobě. Paní Jasmína si svou integraci do pracovního procesu představuje následovně:

Tak já strašně moc doufám, že vyjdu ven a okamžitě se začnu koukat a doufám, že co nejdřív něco seženu. (Jasmína)

Paní Jasmína odpověděla na otázku, jak to vidí do budoucnosti se zaměstnáním velmi stručně. Toto i obsah její odpovědi, zejména pak část „něco seženu“, ukazuje na skutečnost, že nedisponuje nijak konkrétním plánem ohledně své integrace do pracovního procesu po ukončení léčby, což je zřejmě způsobeno tím, že řešení svého pracovního zařazení spíše odsouvá až na dobu, kdy se jí bude muset bezpodmínečně zabývat, a tu pro ni doba v léčbě nepředstavuje. Ve své odpovědi odkrývá přání najít si zaměstnání co nejdříve bude možné, ale zdá se, že se ve svých myšlenkách spoléhá na naději, že vše dobře dopadne, a svou integrací do pracovního procesu se tak více nezabývá.

A nějaký práce no. No tak jakoby, jak říkám, jsem docela všestranná, takže nevím, jaká tam je v nějakým tom městě pracovní poptávka, nabídka, a to až si zařídím ten chráňák, tak až potom, to je zas ten další krok. (Diana)

Podobně neurčitě o integraci do pracovního procesu po ústavní léčbě uvažuje i slečna Diana. Stejně jako paní Jasmína v současnosti, tedy v průběhu léčby, práci neřeší více konkrétně a smýšlí o ni pouze jako o kroku, který bude řešit a podnikat až v budoucnosti. Řešení zaměstnání slečna Diana odsouvá ještě dále než paní Jasmína, která by se tímto

krokem chtěla zabývat ihned po opuštění léčebny. Slečna Diana vidí hledání zaměstnání jako něco, čím se chce zabývat, až si vyřeší jiné záležitosti, které hodnotí jako důležitější. Malý důraz na hledání práce a nekonkrétní představy ohledně integrace do pracovního procesu mohou být v případě slečny Diany způsobeny jejím mladším věkem a akademickými ambicemi, které má. Na rozdíl od paní Jasmíny, která je již starší a má dceru, a z jejíž odpovědi vyplývá, že má pocit, že pracovat musí a nevidí jiné východisko, slečna Diana uvažuje takto:

... musím se dát do pořádku a až potom můžu studovat, a už prostě to chci no (smích), ale nejdřív se z toho musím vyhrabat... protože já jsem paličatá a já prostě chci ten titul a děj se co děj... to (práci) sem řešila vždycky formou brigád... (Diana)

Z odpovědi slečny Diany vyplývá, že škola je pro ni v současnosti důležitější než zaměstnání, a to je zřejmě důvod, proč o své pracovní integraci po ústavní léčbě nepřemýšlí do hloubky a příliš se jí nezabývá. S paní Jasmínou ji pojí nekonkrétní představy ohledně jejich integrace do práce po ukončení léčby, ovšem liší se v pohledu na věc, kdy paní Jasmína, přestože hledání práce prozatím konkrétněji neřeší, působí dojmem, že je to pro ni velmi důležité téma, zatímco slečna Diana ho obecně příliš neřeší, neboť pro ni není natolik aktuální. Podobně jako slečna Diana přemýšlí o integraci do pracovního procesu také slečna Denisa:

... mamka mě bude nějaký ten čas, dokud budu studovat podporovat, třeba mi půlku z toho bude platit a asi si nechám ten individuální plán, abych mohla do toho mít nějakou brigádu, abych se zatím nějak užívala, a to samé s tou vysokou jakoby když se tam dostanu tak budu muset k tomu pracovat, takže zatím jenom nějaké brigády a potom až po tý vysoký vlastně máme na naší škole vlastně takovou dobrou věc, že když ty učitelé vidí, že jsi šikovná a snažíš se tak ti třeba rovnou práci nabídnou... (Denisa)

Denisa tedy stejně jako paní Jasmína a slečna Diana nepřemýšlí konkrétněji o tom, jak by se chtěla integrovat do zaměstnání po ukončení léčby. Hledání práce odsouvá podobně jako výše zmíněné participantky na dobu neurčitou, až když bude řešení této záležitosti cítit jako více aktuální, tedy v době, kdy už nebude v léčebně, a z toho důvodu se co se týká práce, konkrétnějšími představami nezabývá. Příčina toho je zřejmě stejná jako u slečny Diany, slečna Denisa se ve své současné životní situaci a věku zaměřuje spíše na řešení školy a práce je pro ni tak až sekundární. Z toho důvodu se nezabývá konkrétnějšími představami, kde chce při škole pracovat, protože o práci v blízké budoucnosti přemýšlí pouze jako

o brigádě, stejně jako slečna Diana. Přesto se u slečny Denisy ukazuje, že o tom, jakou práci bude vykonávat, z dlouhodobého hlediska přemýšlí a záleží jí na tom.

...nechci se někdy někde otročit, být v nějakém krámkě nebo uklízet. A když ty lidi prostě mají šanci tu školu dodělat a dělat to, co je baví tak prostě proč ne. (Denisa)

Ukazuje se tedy, že z dlouhodobého hlediska má slečna Denisa mnohem konkrétnější představu o tom, kam a jak se chce integrovat na pracovní trh. Škola tak pro ni představuje podmínku, kterou chce splnit za účelem toho, aby naplnila své představy ohledně práce v budoucnosti.

...já bych strašně chtěla pracovat s dětma. Já už jsem kontaktovala dětský centrum v Plzni a tam teda bych musela vypracovat pracovní životopis, a to by mě teda strašně bavilo. Ale musím být psychicky, musím vyřešit teďko ty problémy. (Josefína)

Ohledně budoucnosti z dlouhodobějšího hlediska má své konkrétní představy o práci také paní Josefína, pro které podobně jako slečna Denisa již podstoupila určité nezbytné kroky. V případě paní Josefíny se však naplnění těchto představ odsouvá do budoucnosti kvůli jejímu psychickému stavu.

Takže to je tak, když si člověk sní, co by chtěl dělat... (Josefína)

Paní Josefína navíc k těmto představám referuje spíše jako ke „snům“, tedy vnímá je jako představy, které by také měly zůstat jen představami, zatímco slečna Denisa působí, že je odhodlaná si své představy vyplnit, nebo se o to alespoň pokusit, tedy že je nevnímá jako pouhé sny, ale jako něco, co se může stát realitou.

Po doptání se paní Jasmíny, zda má nějakou konkrétnější představu ohledně toho, jaká zaměstnání by mohla být předmětem jejího hledání, paní Jasmína přece jen odkryla určité možnosti, které ji napadly. Tyto možnosti, kde by chtěla pracovat, zakládá na svých předešlých pracovních zkušenostech – na tom, jak je zvyklá pracovat a také na tom, co jí již v minulosti bavilo:

Vždycky jsem pracovala s lidma, takže by se mi líbilo něco jako někde v turismu nebo něco takovýho. Momentálně dokud jsem takhle akční, funkční tak právě třeba ten průvodce, právě zrovna, to mě hrozně bavilo. (Jasmína)

Ve svých myšlenkách ohledně své integrace do konkrétního zaměstnání či oboru, tak paní Jasmína nezachází daleko od toho, co ví, že již byla v minulosti schopna dosáhnout. Nevyjadřuje tendenci zkoušet nové věci, naopak by se jí líbilo se vrátit na pracovní místo,

ve kterém v minulosti pracovala a má s ním zkušenosti. Hlavní zkušenost, kvůli které by se chtěla vrátit do původního zaměstnání, je to, že ji minulé práce bavila.

Já tu práci mám ráda a chci tenhle obor dělat. Nevím úplně, jestli prostě přímo zas jakoby to... nebo než jsem sem nastoupila, tak mi jiná agentura nabízela a ptali se mě, jestli mě jako třeba baví, jestli bych už nechtěla dělat nějakou manažerku nebo něco takovýho jako a mě vždycky bavilo školit ty lidi nový, brigádníky třeba. (Leonita)

Slečna Leonita o své pracovní integraci přemýšlí konkrétněji než předchozí participantky. Ve svých představách ohledně integrace do pracovního procesu se zaměřuje stejně jako paní Jasmína na zaměstnání, ve kterých již v minulosti pracovala a má s nimi zkušenosti. Další podobností mezi participantkami Leonitou a Jasmínou, proč by se chtěly integrovat zpět do svých minulých zaměstnání, je, že je práce bavila a mají k ní pozitivní vztah. Slečna Leonita však o své integraci do pracovního procesu přemýšlí s tím rozdílem, že v jejích představách ohledně integrace do pracovního procesu významně figuruje nová pracovní zkušenost. Ohledně nové pracovní příležitosti však Leonita pociťuje nejistotu, což může být v budoucnosti důvod, proč by se raději uchýlila do takového zaměstnání, se kterým má zkušenosti, a ví, že v něm byla v minulosti spokojená, stejně jako paní Jasmína.

Ale zase kdybych měla někoho školit, tak to bych musela se hodně jako snažit (smích), abych si furt doplňovala ty nový novinky, co se děje. (Leonita)

Také představy slečny Evelína ohledně její integrace do zaměstnání po ústavní léčbě jsou založeny na její minulé pracovní zkušenosti:

...chci dělat servírku anebo já jsem chvílku dělala za pokladnou, což mě jako bavilo, mě baví komunikace s lidmi prostě, de mi ten číšník, nosit talíře a tak (Evelína)

Slečna Evelína se ve svých myšlenkách, podobně jako Jasmína a Leonita, ubírá k integraci do takových zaměstnání, se kterými se již měla možnost v minulosti seznámit. Druhé kritérium, které se zdá, že formuje Evelíniny představy ohledně pracovní integrace, je, zda své minulé zaměstnání hodnotí jako zaměstnání, které se jí dařilo vykonávat nebo ji bavilo. V Evelíniných představách také nefigurují plány či touha po nových a neprobádaných pracovních oblastech či pozicích.

Také pro slečnu Natálii je její minulé práce bodem, od kterého odvíjí své představy ohledně své integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě, ovšem na úplně opačnou stranu než paní Jasmína a slečny Leonita a Evelína:

...vím, že se nemůžu vrátit do toho jedinýho, co pořádně umím, protože by mě to zase strhlo.
(Natálie)

Slečna Natálie tak své plány a představy ohledně svého budoucího pracovního zařazení musí upravovat vzhledem k tomu, že chce abstinovat a její původní práce je pro ni v tomto smyslu riziková. Z její odpovědi se zdá, že ji skutečnost, že něco umí, ale nemůže to již dále dělat, možná působí vnitřní rozpor, a vědomí, že vše, co se rozhodne dělat mimo svoji minulou profesi, nebude umět, ji zřejmě také není příliš příjemné.

No, vzhledem k tomu, že jsem na tom docela dobře s jazykama, dělám si tady počítačovej kurz, tak jsem si říkala, že bych mohla zkusit buď recepční nebo nějakou jednoduchou administrativu, kde prostě jako nebazírujou na vysokoškolským vzdělání, nebo takhle, že když člověk má ty schopnosti, tak se to dá uhrát, když nemá tu maturitu. Takže asi tam bych směřovala, něco takovýho. (Natálie)

Jelikož je k tomu donucena okolnostmi, slečna Natálie své představy zakládá na zcela nové pracovní disciplíně. Její představy jsou do značné míry konkrétně vykreslující a jelikož se slečna Natálie snaží na své integraci pracovat již v léčebně, zdá se, že si své představy promýšlí a vytváří si určitý plán. Své konkrétní představy ohledně pracovního zařazení zakládá podobně jako výše uvedené participantky na dovednosti, kterou hodnotí jako dovednost, kterou ovládá.

Slečna Natálie není jediná, kdo do určité míry podřizuje představy ohledně svého pracovního zařazení touze abstinovat. Také slečna Berenika si již v léčebně vytváří konkrétní plány, které vymýšlí kvůli své abstinenci:

No, je to teď tak 14 dní, co jsem začala plánovat, že odjedu jako au-pair někam. Mám kamaráda nejlepšího v Holandsku, tak tam jakoby bych nedělala asi au-pair, ale prostě je tam spousta fabrik, kde není tolik potřeba ze začátku ten jazyk a vím že by mi to zařídil i s ubytováním s koordinátorkou se vším, takže plánuju, že bych odjela úplně z České republiky, protože když se vrátím do Budějic tak je to prašť jako uhod', prostě do toho spadnu znova a když se vrátím do Prahy, kde mám nejlepší kamarádku, tak v té Praze to bude taky to samé podle mě, takže bych chtěla úplně někam z České republiky, vypadnout někam, kde nikoho neznám, kde nebudu mít ty svoje feťácký kamarády. Že bych začala úplně od znova.
(Berenika)

Představy Bereniky ohledně pracovní integrace jsou tak nejen konkrétní jako představy slečny Evelíny a Natálie, ale také vznikly zejména kvůli potřebě a snaze

abstinovat jako u slečny Natálie. Slečna Berenika však ve své odpovědi zmiňuje informaci, která v odpovědích předchozích participantek doposud nezazněla, a tou je představa „začít úplně nanovo“. Narozdíl od participantek, které ve svých představách ohledně integrace do pracovního procesu vyjadřovaly tendenci uchýlovat se do zaměstnání, která již znají a ve kterých v minulosti pracovaly, slečna Berenika naopak vyjadřuje tendenci, všechno co doposud vyzkoušela, opustit a začít práci, která ji odstříhne od všeho, co doposud znala.

... já bych teďko spíš potřebovala nějakou fyzickou práci... I půjdu klidně rok dva dělat nějak do supermarketu doplňovat zboží, abych tu psychiku prostě... a pak bych se ráda tady k tý sociální práci vrátila. (Josefína)

Paní Josefína své představy ohledně práce po ukončení léčby také do jisté míry konkretizuje, ačkoliv ve smýšlení ohledně toho, co by to mělo být za zaměstnání, se podobá paní Jasmíně. Ve svých představách, o jakou profesi by se mělo jednat, také není konkrétní a působí dojmem, že chce hlavně nějakou práci, právě jako paní Jasmína, ovšem s tím rozdílem, že si stanovuje základní kritérium, a tím je práce, která bude fyzická. Tímto kritériem se totiž paní Josefína dobrovolně vymezuje proti zaměstnání a oboru, ve kterém doposud pracovala – tedy proti takovému zaměstnání, které jí je známé a se kterým má zkušenosti, a představuje si takové zaměstnání, které je pro ni nové a odstříhne ji od toho, co doposud pracovní znala, podobně jako slečna Berenika. Paní Josefína má potřebu opustit svůj obor, ve kterém dosud pracovala, kvůli psychickým problémům, stejně jako slečna Natálie ho chce opustit kvůli svým problémům s drogami, přesto se ale zdá, že mezi pohledy těchto dvou participantek na zanechání své původní profese je jistý rozdíl, neboť slečna Natálie nepůsobí, že ho opouští zcela dobrovolně, tak jako paní Josefína. Paní Josefína se navíc plánuje do svého původního zaměstnání vrátit jako většina participantek, ale až poté, co se bude cítit, že už je na to připravená.

Některé participantky tak disponovaly konkrétnějšími plány a představami o své integraci do pracovního procesu a některé se zase v představách zaobíraly prací jen do té míry, že si práci budou hledat a chtějí do ní nastoupit. To zřejmě vychází z odlišných osobností participantek a odlišného věku, kdy některé z nich řešení této záležitosti odkládaly až na později a nechtěly se jí více zaobírat, což mohlo být zapříčiněno například jejich povahou, či necítily potřebu o integraci do pracovního procesu v současné době více přemýšlet díky své životní situaci, kdy byly například stále zčásti živeny svou rodinou. Výjimku tvořila část participantek, které si neutvářely konkrétní představy pro blízkou budoucnost, neboť o pracovní integraci, tak jak by se jim to líbilo, měly konkrétní představy,

kteře ovšem hodnotily jako nerealizovatelné v blízké budoucnosti. Z toho důvodu se zřejmě na blízkou budoucnost v rámci svých představ příliš nezaměřovaly. V konkrétních představách pak většinou figurovalo téma integrace do takových zaměstnání, které participantky znají ze své minulosti, neboť v nich již pracovaly, zřejmě kvůli jistotě a komfortu, které jim tyto představy dávaly z hlediska toho, že ví, do čeho půjdou a jaké to bude, a že jim to také půjde, jak zjistily ze zkušenosti, neboť novým příležitostem a pracovním scénářům se ve velké většině pokud možno vyhýbaly. Pokud se objevily představy ohledně nových pracovních záležitostí, souvisely pak především s abstinencí, kdy se participantky ve svých představách ubíraly k novým pracovním cestám, protože navrácení se do zaměstnání z minulosti hodnotily jako rizikové z hlediska abstinence. Z toho opět vyplývá, že je pro participantky abstinence velmi důležitá, neboť představami o nových pracovních místech dokazují, že nechtějí riskovat svou abstinencí, ačkoliv by pro ně mnohdy mohlo být pohodlnější se na dobře známá pracovní místa vrátit. Z toho také vyplývá, že participantky mají motivaci pracovat, neboť ačkoliv se nemohou nebo nechtějí vracet na pracovní místa z minulosti, vytvářejí si představy o integraci do jiných zaměstnání.

6.9. Představa, že práce je něco, co mě baví

Motivace participantek uvedené v předešlé kapitole *Motivace drogově závislých v ústavní léčbě k integraci do pracovního procesu* se objevují a zrcadlí také v tom, jak si některé participantky představují svou integraci do pracovního procesu po ústavní léčbě. V předešlé kapitole o motivacích mluví některé participantky také o skutečnosti, zda je pro ně důležité, aby je práce bavila nebo ne. Touha a potřeba, aby participantky práce bavila, se ukázala být předmětem i některých představ o integraci do pracovního procesu po ústavní léčbě, například u slečny Bereniky:

...i když jsem nebrala, měla jsem brigádu a věděla jsem, že tam prostě nemusím, tak jsem tam našla, jo, že jsem zavolala, nebo napsala esemesku, že prostě jako nepřijdu a nepřišla jsem. Proto chci dělat něco, co mě bude bavit, abych se tam jako těšila do té práce. Třeba když jsem dělala v Kauflandu za pokladnou, tak mě to prostě nebavilo a nechtěla jsem tam osm hodin jen stát. (Berenika)

Představa slečny Bereniky, jak by se chtěla integrovat do pracovního procesu, se tak odvíjí od jejích předchozích zkušeností s prací, které hodnotí jako činnosti, které ji nebavily. Pro slečnu Bereniku je velmi důležité, aby jí práce, do které se po ústavní léčbě integruje,

bavila, neboť pokud ji práce nebaví, nemá potřebu si ji udržet, což by chtěla do budoucnosti změnit.

Jako když chodíš do práce s tím, že už ráno máš neurózu žaludeční a víš že to bude úplně „aah“, tak to je nic moc. Tak bych chtěla dělat něco, co mě bude aspoň trochu bavit... (Natálie)

Negativní zkušenost s prací má také slečna Natálie a tato minulá zkušenost se projevuje stejně jako u slečny Bereniky potřebou, aby ji její práce, do které se integruje po ústavní léčbě, bavila. Na rozdíl od slečny Bereniky se však slečna Natálie naplněním těchto představ chce především vyhnout nepříjemným pocitům, které musela v minulosti zažívat v práci, která ji nebavila, a nebylo pro ni příjemné v ní pracovat. U slečny Bereniky jsou sice negativní pocity jako je nuda z práce také zásadním motivem, proč má tyto určité představy ohledně pracovní integrace, přesto se zdá, že slečna Berenika se prací, která by ji bavila, zamýšlí zbavit především své tendence do práce nechodit.

Se situací slečny Bereniky, kterou zažívala v pracovním procesu, souvisí zjištění Kempa a Neala (2005), kteří došli k závěru, že většina drogově závislých, kteří se rozhodli léčit, nejsou připraveni práci přijmout se všemi aspekty, které přináší. Situace Bereniky může mít také souvislost s tvrzením, že uživatelé drog nemají často dostatek motivace si práci udržet (Miovský, 2006).

Některé participantky se tak přímo zmiňovaly v rámci svých představ o integraci do pracovního procesu o touze, aby je práce alespoň trochu bavila, což bylo ovlivněno jejich minulými zkušenostmi z prací a negativními pocity, které zde musely zažívat, neboť je práce nebavila. Představy těchto participantek tak obsahovaly téma, aby je práce bavila právě díky jejich negativní pracovní zkušenosti, které se chtějí do budoucna vyvarovat. To se týká jejich motivace pracovat, neboť zřejmě tuší, že pokud budou chodit do práce, která je nebude bavit, je možné, že práci opustí, neboť by jim přinášela negativní pocity a nedostatek motivace k práci. Z toho vyplývá, že jejich touha pracovat v práci, která je bude bavit, zřejmě vychází z obecné potřeby pracovat, kterou ale ohrožuje obava, že ji nebudou moci naplnit, pokud je práce nebude bavit, nebo strach, že budou muset zažívat negativní pocity kvůli pravidelné činnosti, kterou musí vykonávat, ale která je nebaví.

6.10. Vliv náročnosti práce na abstinenci

Představy participantek ohledně toho, jak by měla vypadat práce, do které by chtěly po ústavní léčbě nastoupit se také opakovaně týkaly toho, jak moc náročnou danou práci participantky hodnotí. Slečna Natálie si svou integraci do pracovního procesu po ústavní léčbě představuje jako méně časově náročnou, což vyplývá z její předchozí pracovní zkušenosti, kterou hodnotí jako velmi náročnou:

...určitě už ne třeba čtrnácti, šestnácti hodinový šichty a podobně. Jo, jsem smířená s tím do začátku, že to nemusí být úplně vysněný zaměstnání, ale i těch osm hodin je proti těm šestnáctkám fakt nic, jo, když seš pak v práci celý den, celou noc (Natálie)

Slečna Natálie o zaměstnání přemýšlí tak, že pokud ji bude poskytovat takové pracovní hodiny, které požaduje, bude spokojená. Náročnost tak zde hodnotí z hlediska času, který v práci strávila. O své integraci do pracovního procesu uvažuje zejména z hlediska časové náročnosti, tedy kritérium pracovní doby je pro ni při výběru práce velmi důležité. V rámci svých představ ohledně práce dává prostor také těm, které nejsou úplně v souladu s jejími ideálními představami. Tyto představy akceptuje a počítá s nimi.

...ja nesmím právě, aby to bylo celkově můj život, takže to se ještě musím naučit. Umět si odpočinout, anebo prostě nějak zrelaxovat... prostě určitě ne jak robot deno-denně jenom práce, práce, práce. (Diana)

Dianina představa o tom, jak by měla její práce vypadat, také obsahuje problém s tím, kolik času stráví prací. Stejně jako slečna Natálie si představuje takovou práci, která bude časově méně náročná. Zdá se, že představa slečny Diany ohledně méně časově náročné práce se spíše týká její potřeby věnovat více času jiným aktivitám než práci, zatímco pro slečnu Natálii tato představa spíše znamená touhu najít si práci, která pro ni nebude tak náročná, co se týká doby, kterou v ní stráví.

...tam je to opravdu psychicky hodně náročný (v práci) a píšeme i spoustu papírů, jo a já bych ted'ko spíš potřebovala nějakou fyzickou práci, abych tu psychiku měla sama pro sebe (Josefína)

Pro paní Josefínu je její představa o tom, kde by chtěla pracovat také ovlivněna náročností její původní práce. Tu hodnotí jako příliš náročnou do takové míry, že své představy ohledně své budoucí pracovní integrace zakládá na takových zaměstnáních, kde nebude muset podstupovat takový druh zátěže, který zažívala ve svém zaměstnání před

léčbou. Na rozdíl od slečny Natálie a Diany se však nejedná o časovou náročnost práce, ale o to, jakou zátěží byla pro paní Josefínu práce z hlediska psychické stránky.

Důvod, proč některé participantky chtějí práci, která pro ně bude v určitém směru méně náročná než jejich předchozí zaměstnání, nebo proč chtějí ve svém pracovním tempu zvolnit, vyplývá z následujících odpovědí:

Protože to bylo náročný, a protože to byl noční život. Takže to hlavně bylo náročný. Mít potom i náladu, to se člověk nafrčel, aby vydržel celou noc jako fakt makat... (Natálie)

Právě, že když jsem odcházela, my tady máme arteterapii, pana Čermáka, on vždycky čte z těch obrázků, a tak a on říkal, jakože jsem hodně ambiciózní a že si mám dát menší cíle nebo nějaký reálnější, že třeba nemám mít za cíl budu anglická královna nebo nejlepší americká herečka, ale že prostě pomalinku a polehoučku. No a já samozřejmě ty moje ambice, já chci všechno hned a teď, takže ono to je i na škodu, ale musím mít zdravý ambice. A trpělivost. Protože já bych už šla teď hned do chráňáku a hledala místo a už bych pracovala. Ne, musím být tady. (Diana)

Pro obě slečny se důvod vzniku jejich představ ohledně menší náročnosti práce dotýká jejich potřeby a touhy abstinovat. V obou případech se drogová závislost u slečen projevovala v minulosti také v souvislosti s jejich pracovní vyčerpáním a náročností práce, kterou vykonávaly. Jelikož mají obě dvě slečny snahu abstinovat, přemýšlejí o své následné pracovní integraci po ústavní léčbě s ohledem na abstinenci, což se projevuje v jejich představách ohledně práce.

Já si to myslím, protože tím jak člověk nebo jako bych to zase dělala na úkor tý svojí psychiky (svou práci), jo, protože mě se ten život zhroutil, oni jsou teda ty problémy celý léta, jo... (Josefína)

V případě paní Josefíny, a jejího důvodu, proč se chce integrovat do méně náročné práce, než ve které dosud pracovala, již není tak jasné, zda je to kvůli abstinenci jako u slečny Natálie a Diany, neboť paní Josefína tento důvod explicitně nenaznačuje. Přesto lze říct, že se důvod potřeby méně náročné práce abstinence dotýkat musí, jelikož paní Josefína se náročnosti své práce chce vyhnout kvůli své psychice.

Představy participantek ohledně pracovního zařazení se na takové místo, které budou hodnotit jako méně náročné, vychází z jejich strachu o dodržení abstinence. Tento strach se u nich objevuje kvůli minulým pracovním zkušenostem a negativnímu vlivu těchto pracovních činností na jejich drogový problém. Z toho vyplývá, že pro participantky je

abstinance velmi důležitá, neboť představy a plány ohledně svého pracovního zařazení upravují podle toho, aby pro ně práce, do které se chtějí integrovat, nebyla z hlediska abstinence riziková.

6.11. Být zaměstnaná co nejdříve

Některé představy participantek obsahovaly také potřebu začít si hledat práci a integrovat se do pracovního procesu co nejdříve to bude možné, jako tomu je například u slečny Jasmíny:

Tak já strašně moc doufám, že vyjdu ven a okamžitě se začnu koukat a doufám, že co nejdřív něco seženu. (Jasmína)

Co je zajímavé, je způsob, jakým se paní Jasmína vyjádřila k hledání práce. Z formulace věty na toto téma vyplývá, že pocituje nejistotu, zda se bude v hledání zaměstnání angažovat dostatečně brzy na to, aby se jí podařilo naplnit svou touhu se do pracovního procesu integrovat co nejdříve. Slovní spojení „strašně moc doufám“, které použila ve své odpovědi ohledně hledání zaměstnání po ukončení léčby, spíše vytváří dojem, že by si sice velmi přála, aby se po léčbě zachovala tímto způsobem, tedy aby si začala hledat práci hned poté, co ukončí léčbu, ale příliš nevěří, že to tak skutečně bude. Na druhou stranu mohl být tento dojem způsoben jen nešťastnou volbou slov a paní Jasmína ohledně brzkého hledání práce nejistotu nepocituje a jen má potřebu dát najevo, že je zodpovědná a odhodlaná si práci najít.

Také u paní Josefíny se objevila potřeba začít si hledat práci, co nejdříve:

...mám v plánu až tady dokončím životopis a budu mít čas, tak jí chci napsat dopis (své nadřízené), kde jí chci všechno vysvětlit a požádat jí, že bych ráda ten pracovní poměr ukončila, s tím, že si teda okamžitě budu hledat novou práci... (Josefína)

Obě ženy tak vyjadřují potřebu oznámit ostatním, že si budou hledat novou práci, jak nejrychleji to půjde. To může vyvstávat ze skutečnosti, že jsou obě dospělé ženy, od kterých společnost očekává, že budou mít zaměstnání. Tento tlak mohou obě pocívat a mohou pocívat výčitky, že práci nemají, a ve snaze vypadat dobře před ostatními mají potřebu ostatní ujišťovat, že ačkoliv nyní nemají práci, do které by se po léčbě mohly vrátit, udělají všechno proto, aby si ji co nejdříve sehnaly a vytvořily tak o sobě před ostatními žádaný dojem a vyvrátily možný předsudek, že jsou neschopné nebo třeba líné. Ostatní

participantky, které jsou mladší, takovou tendenci ujistit ostatní, že mají snahu a pílí si práci co nejrychleji najít, neukázaly. To může být způsoben právě jejich mladším věkem, který u nich nevyvolává tak nutnou potřebu mít status pracujícího člověka, jelikož u mladších lidí, kteří například ještě studují, není tak zvláštní zaměstnání nemít.

6.12. Obavy z hledání práce

Některé participantky se vyjádřily k tomu, jak si představují svou integraci do pracovního procesu z hlediska hledání práce:

...doufám, že co nejdřív něco seženu... bydlím na menším městě u Plzně, takže je to trošku komplikovaný právě s tím nalezením práce. (Jasmína)

Očekávání, že hledání práce nebude příliš jednoduché kvůli nedostatku vhodných pracovních míst, může u paní Jasmíny vytvářet obavy z hledání práce. Představa a očekávání paní Jasmíny, že hledání práce nebude jednoduché, může také navazovat na možné obavy z delší časové prodlevy mezi odchodem z léčebny a nastoupením do zaměstnání. Nežádoucí pocity, které by z této možné skutečnosti paní Jasmína zažívala, by pak mohly také stát za jejími myšlenkami, ve kterých doufá, že si práci co nejrychleji sežene, a čímž si snaží zachovat optimistický pohled na věc.

Ale zas tolik se jako nebojím, že bych si práci nesehnala... čeho se bojím je, že – protože v tom oboru dělám osm let vlastně, ale bojím se toho, že když jakoby se pořádně prostě (smích)... když se jako opravdu nesrovnám v tý hlavě, tak končím prostě i tady v tom oboru. (Leonita)

Slečna Leonita na rozdíl od paní Jasmíny obavy z toho, že by nenašla novou práci, příliš nepocituje. To může být ale také dáno skutečností, že paní Jasmína pocituje potřebu si práci najít co nejdříve to bude možné, což ji může stresovat a vytvářet strach, a to je potřeba, kterou slečna Leonita nevyjadřuje. To, čeho se slečna Leonita při své integraci do pracovního procesu bojí, je, že nenajde práci v oboru, ve kterém doteď pracovala.

...dneska už se nebojím, vím, že si práci seženu... mám dvě zdravý ruce a můžu jít ve finále do fabriky, do krámu, kamkoliv, prostě, že tu práci můžu mít (Natálie)

Naopak slečna Natálie strach z nenalezení práce po odchodu z léčebny nemá, neboť o hledání práce nepřemýšlí výlučně jako o návratu do určitého oboru jako slečna Leonita, ale jako o hledání pracovního úvazku, za který dostane zapláceno, což ji značně rozšiřuje

výběr a možnosti, ke kterým se může uchýlit. Tato široká paleta pracovních možností, kterou slečna Natálie získala svým odlišným postojem k výběru práce, než jaký má slečna Leonita, tak u participantky Natálie vytváří absenci pocitů obav ohledně její integrace do pracovního procesu, čímž se od slečny Leonity liší.

*... já jsem na to měla asi vždycky štěstí, že vždycky se mi podařilo najít něco (práci)...
(Diana)*

U slečny Diany by se také dalo říct, že tímto implicitně vyjadřuje svou absenci strachu a obav ohledně nalezení práce po ukončení léčby jako slečna Natálie, ačkoliv ne přímo explicitně jako ona. Absence těchto negativních pocitů ohledně hledání práce ale v případě Diany zdá se nevychází z jejího postoje ohledně výběru dané práce, ale z pozitivních minulých zkušeností s hledáním práce, které pro ni bylo vždy bez problémové.

Z odpovědí participantek ohledně hledání si práce tak vyplynulo, že pokud mají participantky s hledáním práce z minulosti dobré zkušenosti, nebo jejich požadavky ohledně výběru práce nejsou příliš náročné, obavy z hledání práce nemají. Obavy ohledně práce pak vyvstávaly tehdy, pokud byly participantky vystaveny užšímu výběru pracovních příležitostí, ať je tento výběr dán geografickou polohou jejich bydliště nebo jejich vlastní touhou uspět v tomto užším výběru pracovních příležitostí.

6.13. Obavy zaměstnaných pacientek ze zpětné integrace do zaměstnání

V teoretické části bylo uvedeno, že drogově závislí lidé, kteří se rozhodnou léčit ze své závislosti a nastoupí do léčebného zařízení jako zaměstnaní, mají významně větší šanci na úspěšné dokončení léčby. Výzkumy ukazují, že počet takových pacientů je několika násobně menší oproti počtu pacientů, kteří do léčby nastupují jako nezaměstnaní (Black, 2016). Jak o integraci do pracovního procesu po ukončení ústavní léčby přemýšlejí pacienti, kteří jsou zaměstnaní a mohou se do svého stávajícího zaměstnání po léčbě vrátit?

Participantky, které byly zaměstnané pociťovaly ohledně svého návratu do současného zaměstnání po ústavní léčbě negativní pocity jako strach, obavy a stud. Tyto pocity, které participantky měly ohledně svého návratu do současného zaměstnání, souvisely především s jejich drogovým problémem, neboť se projevovaly v souvislosti s dobou strávenou v současném zaměstnání během aktivního užívání drog a také kvůli touze a potřebě participantek abstinovat.

U slečny Leonity se důvody, proč zažívala negativní pocity ohledně své zpětné integrace do minulého zaměstnání, netýkaly konkrétního pracovního místa, ale oboru jako takového, ve kterém již osm let pracovala a ve kterém by chtěla nadále pracovat.

...bojím se toho, že když jakoby se pořádně prostě (smích)... když se jako opravdu nesrovnám v tý hlavě, tak končím prostě tady v tom oboru... když odsud teď vylezu a náhodou se něco zvrtno nebo to nepůjde, tak taky budu muset jít někam, kde mě to třeba nebude bavit. Ale doufám, že to tak nebude, protože nechci tady ten obor ztratit, no...“
(Leonita)

Protože si Leonita uvědomuje možnost vrátit se do oboru, ve kterém před léčbou pracovala a do kterého by se chtěla vrátit, vyvolává to u ní konkrétní pocity strachu a pochybností, protože si není jistá a bojí se, zda se tato šance pracovat dále v oboru, který ji baví nepokazí. Jeden z konkrétních strachů Leonity ohledně ztráty práce v jejím oboru se týká obavy, zda bude z důvodu toho, že dosud svou práci vykonávala v drogovém opojení a také protože nyní je kvůli léčbě z pracovního procesu vytržena, ještě pro daný obor kompetentní. Bojí se, že čas strávený na drogách bude mít dopady na její schopnost obstat v tomto oboru, jak při případném hledání zaměstnání v budoucnosti, tak při samotném výkonu práce.

Bojím se toho, že právě ta práce, že... no... chodila jsem tam na perníku prostě posledních pár let. Tak se bojím. Bojím se toho, že budu malinko mimo, jako jo ten obor jde furt furt dopředu, to je každé co měsíc, tak jsou tam novinky. Zaprvý. Takže už jenom to, že jsem prostě tady zavřená – je to o tom, abych chtěla já, jako vim to, ale jsem trošku lenoch od přírody, takže to je jedna z věcí, čeho se bojím, že to bude všechno už daleko dost... (Leonita)

Tyto pochybnosti ve spojení s vědomím, že o sobě Leonita říká, že je „lenoch“, vytvářejí pocity neklidu, neboť si své zaměstnání v oboru chce udržet, ale ví, že by se musela hodně snažit, aby svému přání skutečně dostála. Strach z integrace za těchto podmínek u Leonity navíc vycházel již z předchozí zkušenosti, kdy měla negativní zážitek ohledně návratu do zaměstnání ve svém oboru po delší době, kdy nebyla součástí pracovního procesu:

...nastoupila jsem do nové práce, právě po tý půlroční pauze. Tam to bylo právě pro mě strašný, protože jsem se o to půl roku vůbec nezajímala. (Leonita)

Strach z nekompetentnosti u Leonity navíc vytváří myšlenky na ztrátu své pracovní pozice, který je posílený myšlenkou na ztrátu příjmu, který potřebuje, a na který byla zvyklá.

...a já nechci jako úplně jít někde, nebo mám dluhy, potřebuju je jako platit, takže nechci nikde klesnout jako s pozicí. (Leonita)

To je v rozporu se zjištěním o bývalých drogových uživatelích, kteří by disponovali vysokou motivací pro zapojení se do života bez drog, ale bariéry jako dluhy je mohou vést ke snaze vyhnout se nástupu do zaměstnání ze strachu, že mu budou vydělané peníze jako dlužníkovi automaticky odebrány (Ředinová 2015). Slečna Leonita je naopak dluhy k práci motivována.

Obavy ze ztráty možnosti pracovat ve svém oboru, ale není jediný strach, který Leonita v léčbě prožívá:

Za další se prostě bojím toho, že jak jsem tam chodila roky nafetovaná, tak jako mám strach, že to najednou mě to tolik nebude bavit. Mám z toho strach, vím, že ta práce mě bavila, ale už dlouho jsem jakoby (smích), nevím... vždycky jsem byla měsíc prostě čistá jenom... (Leonita)

Leonita pociťuje z integrace do pracovního procesu strach také proto, že se bojí návratu do její současné práce z důvodu její abstinence a drogové minulosti. Leonita se obává integrace do zaměstnání a samotného výkonu v zaměstnání jako abstinující člověk. Abstinence představuje pro Leonitu zdroj strachu a komplikací, kterým by musela po odchodu z léčebny jako abstinující člověk čelit z důvodu toho, že v minulosti většinu času v práci strávila pod drogami. Pro Leonitu je důležité, aby ji práce bavila, protože svou práci, o které v tomto smyslu hovoří pozitivně, nechce ztratit, ale zároveň přemýšlí nad tím, zda ji práce bude jako abstinujícího člověka bavit stejně, jako když byla v zaměstnání pod drogami. Právě ztráta něčeho, čím disponovala před léčbou, tedy zaměstnáním, které ji baví, představuje pro Leonitu zdroj obav, který se týká její integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě, kterými se v době léčení zaobírá.

Paní Josefína, která byla v době rozhovoru v psychiatrické léčebně zaměstnaná na pracovním místě, ve kterém pracovala již devět let, prožívala obavy z návratu do současného zaměstnání stejně jako slečna Leonita ovšem ze zcela jiného důvodu. Zatímco slečna Leonita se bála, že o svou práci přijde kvůli svému drogovému problému, tedy že nevydrží abstinovat a z práce ji propustí, nebo že už práci nebude vnímat tak dobře jako dříve kvůli tomu, že v minulosti trávila čas v práci v drogovém opojení. Paní Josefína měla naopak strach se do současného zaměstnání vrátit z důvodu toho, že by ji návrat do práce abstinencí narušil kvůli tomu, že je moc náročná na psychiku. Dalším důvodem, proč paní Josefína pociťovala

ohledně návratu do současné práce negativní pocity, byl stud ze své minulosti, kterou v její současné práci všichni znají. Její obavy z návratu do současného zaměstnání po ukončení ústavní léčby u ní sehrály takovou roli, že si byla téměř jistá, že do něj po léčbě nenastoupí:

... jako jsem rozhodnutá tak na devadesát pět procent. Furt jako to řeším, zatím mám trošku času ještě. Víceméně jsem rozhodnutá. (Josefína)

Pro paní Josefínu je návrat do jejího současného zaměstnání velmi důležitým tématem a nelehkým rozhodnutím, nad kterým často přemýšlí. Přestože uvádí, že je téměř rozhodnutá, neustále nad problémem návratu přemítá a vyhodnocuje, zda se má vrátit nebo ne. Paní Josefína si zřejmě není jistá, zda je její rozhodnutí nevrátit se do svého současného zaměstnání správné, a proto nad tím stále uvažuje, její strach z návratu je ale pro ni natolik silný, že převládá a do práce ji znemožňuje se vrátit a zároveň je zdrojem neklidu a negativních myšlenek a pocitů.

Fakt je to těžký, celejch těch půl roku nad tím přemejšlim, jestli se mám nebo nemám vrátit. Ale já mám pocit, že to nezvládnou. Jo, s takovouhle nálepkou tam prostě chodit... ono tam těch faktorů je víc, jo, nad kterýma přemýšlím... (Josefína)

Větší kvantita důvodů, proč se nevrátit do současného zaměstnání, kterými se paní Josefína zabývá, přispívá k jejímu negativnímu postoji k návratu na své pracovní místo a k rozhodnutí dát výpověď. Jeden z faktorů, který paní Josefíně brání v návratu do současného zaměstnání vzniká ze studu, který pocitověla ohledně své minulosti. Návrat do svého současného zaměstnání v ní kvůli tomu vyvolával obavy a pocity strachu. Na otázku, proč má tendenci své současné zaměstnání měnit, odpověděla následovně:

Jo a já prostě do tý – já ještě nemám sílu teďko, já jsem v tý práci jakoby za chudinku jo. A já prostě s takovouhle nálepkou se tam nechci vrátit, já mám pocit, že to neustojím. Jo, každej na mě bude koukat, teď mě lidi budou litovat, teď zase další věc, já tam nemůžu bejt s kolegyní, která se mi bude bát říct svůj názor, abych náhodou nesnědla léky, že jo. A prostě já mám pocit, že jak mám tu psychiku teď nabouranou, že to tam neustojím, jo. Takže já potřebuju přijít do kolektivu, kde mě ty lidi neznají. Prostě a zařadím se tam podle toho, jak budu pracovat a jak se budu chovat, ale nebudou se ke mně chovat jako vzhledem k tý mojí minulosti. (Josefína)

Představa, že by měla pracovat v prostředí, kde o ní její spolupracovníci ví její minulost, je pro ni krajně nepříjemná a nepředstavitelná. Paní Josefína se v takovém prostředí bojí zážitku, který by pro ni byl psychicky velmi náročný a mohl by jí vytvořit

velké psychické problémy. Josefína cítí, že není v takovém psychickém stavu, kdy by byla schopná pracovat ve svém současném zaměstnání za takových podmínek, aniž by to na ni nemělo značný negativní efekt. O svém psychickém stavu přemýšlí jako o důvodu, proč už se nechce do své práce vrátit:

...právě vzhledem k mému psychickému stavu uvažuji o tom, že tam ukončím pracovní poměr na rok nebo na dva a půjdu pracovat někam jinam a když ta psychika bude prostě v pořádku, tak bych se aspoň teda do týhle sociální oblasti ráda vrátila. (Josefína)

Josefína tak svým špatným psychickým stavem, kvůli kterému se do své současné práce potencionálně nechce vrátit, neodkazuje nejen na problém vrátit se na své současné pracovní místo, ale do oboru, ve kterém dosud pracovala.

...já bych ted'ko spíš potřebovala nějakou fyzickou práci, abych tu psychiku měla sama pro sebe... psychicky je to náročná práce určitě, že jo... a tím, že já tu psychiku mám hodně nabouranou, tak já se ted' musím zaměřit hlavně sama na sebe, abych těm lidem vlastně mohla pomáhat, tak musím být já psychicky v pořádku. (Josefína)

Paní Josefíně se zdá práce v oboru, ve kterém je zaměstnaná, nevhodná kvůli jejímu současnému psychickému stavu, a proto vyjadřuje potřebu pracovat mimo svůj obor, protože si myslí, že by v práci ve svém současném oboru neobstála a nedokázala by práci vykonávat. Naznačuje, že aby toho byla schopná, musí se nejdříve sama cítit psychicky lépe.

...byla jsem strašně unavená. To má souvislost s tím alkoholem, že sem jako by pila, a i jsem sama na sobě pozorovala, že sem do toho musela vynakládat strašně velkou sílu a bejt jakoby na ty lidi milá. A byla jsem hrozně vyčerpaná. Já tu práci musím dělat opravdu na sto procent... (Josefína)

Náročnost práce v jejím oboru je důvod, proč se paní Josefína nechce vrátit do svého zaměstnání v oboru ani po léčbě. Z jejích slov, že práci musí odvádět „na sto procent“, lze odvodit to, že svou práci bere vážně a chce nebo má tendenci ji vykonávat tak, jak nejlépe umí. Z toho ale může vycházet její nechuť se do práce vrátit, neboť paní Josefína říká a myslí si, že není a nebude v takovém psychickém stavu, kdy by byla schopná práci vykonávat naplno, tedy tak, jak by chtěla. Nejen samotná náročnost práce, jak říká, ale také pocit nedostatečně odvedené práce, by tedy mohl být pro paní Josefínu psychicky zatěžující. Pro paní Josefínu je velmi důležité, aby svou práci odváděla dobře a představa, že by se snažila vykonávat svou práci tak, jak by si to představovala i ve svém současném psychickém stavu, jí nepřijde jako rozumná volba, neboť snažit se o to, aby vykonávala práci, jak nejlépe umí,

by pro ni v současné situaci bylo moc náročné a samotná snaha o to příliš vyčerpávající. Z Josefininy zkušenosti z jejího zaměstnání navíc vyplývá, že pro ni bylo vykonávání její práce velmi náročnou aktivitou již před nastoupením do léčení. Její rozhodnutí nevrátit se na své stávající pracovní místo ani na žádné jiné, které by bylo v oboru, ve kterém dosud pracovala, kvůli svému psychickému zdraví se váže již k událostem, které se odehrály před nástupem do léčby:

A jako viděla jsem tam ke konci jakoby ty známky syndromu vyhoření. A nechci to prostě nechat dojít tak, aby se staly věci, který třeba nebudu moct napravit. Zatím sem tam žádné průšvih neudělala, prostě fakt jsem tu práci dělala, ale se strašným vypětím sil a to nejde. Takže v zájmu i těch klientů tam, tak si myslím, že bude dobrý, když na chvíli budu dělat něco jinýho... (Josefina)

Paní Josefina říká, že se do svého zaměstnání nechce vrátit kvůli tomu, že se bojí, že by jí práce v jejím současném zaměstnání mohla uškodit v rámci jejího psychického zdraví, což je zřejmě úzce spojeno s obavou, že by nebyla schopná práci odvádět dobře. Ze svých předchozích zkušeností ví, jak pro ni bylo náročné práci vykonávat, a nyní má strach, že by to už dále nevydržela dělat tak jako doposud bez toho, aniž by se to negativně neprojevalo na odváděné práci. Paní Josefina práci raději opustí dříve, než by se něco takového přihodilo, protože tlak, který by pociťovala při výkonu zaměstnání kvůli tomu, aby zaměstnání odváděla dobře, a úzkost z toho, aby něco nepokazila, by měly škodlivý vliv na její psychický stav a potažmo pak i na samotný výkon v zaměstnání.

Situace paní Josefiny odpovídá problému týkajícího se zotavujících se jedinců z drogové závislosti, kteří současně trpí psychickou poruchou jako je například deprese nebo posttraumatická stresová porucha. Tyto poruchy pak mohou zabraňovat výkonu, který daná práce vyžaduje a znamenají tak riziko pro jedince ohledně udržení si zaměstnání (Najt, 2011).

Tlak, který paní Josefina pociťovala při výkonu svého zaměstnání před léčbou, byl zřejmě vytvořen proto, protože nebyla v příliš dobré kondici a zároveň pociťovala nutkání k tomu, aby práci vykonávala, jak nejlépe umí. To u ní mohlo vytvářet rozpor, neboť udržet pracovní tempo a morálku, jakou od sebe vyžadovala, pro ni nebylo jednoduché a z toho důvodu už se nyní nechce vystavovat podobně pro ni psychicky náročným situacím, kdy by musela čelit tomu, že nedokáže dostát svým požadavkům na sebe a pokud se o to pokouší,

tak ji to obrovsky vyčerpává. V období, kdy se snaží abstinovat a udržet se v relativním psychickém klidu, by tak práce v takovém prostředí pro ni byla příliš riziková.

Z rozhovorů s participantkami vyplynulo, že i když mají do různé míry práci zajištěnou, nepřináší jim to z hlediska integrace do pracovního procesu po ukončení jejich léčby větší pocit klidné mysli než u klientek, které před léčbou práci neměly a zaměstnání si teprve budou muset hledat. Zdá se, že možnost vrátit se do svých současných zaměstnání naopak vyvolávala u klientek častější a silnější obavy z překážek, kterým by potencionálně musely při integraci do zaměstnání čelit, než tomu bylo u klientek, které o své integraci do pracovního procesu neměly tak jasně vymezenou představu tím, že v době léčby nevěděly přesně, do jaké konkrétní práce se budou vracet, a vše, co v rozhovorech uváděly, byly jen představy.

Absence předchozí zkušenosti v konkrétním zaměstnání, do kterého by se klientka měla vracet, a která by načrtávala velmi konkrétní scénář o průběhu integrace po opuštění léčby, je příčinou abstraktnějších představ o práci, které zřejmě neposkytují dostatek konkrétních podnětů pro vznik silnějších pocitů u klientek, které si musejí práci teprve hledat.

Představy o práci a integraci do pracovního procesu díky zkušenosti se současným zaměstnáním, do kterého se klientky mohou po léčbě vracet, a na kterou by musely navázat, naopak formují specifitější myšlenky, na které se klientky mohou zaměřit, a ze kterých poté vyplývají specifitější a zřetelnější pocity, které participantky nemohou ignorovat. Právě skutečnost či reálnost představ a očekávání ohledně návratu do současného zaměstnání, které zaměstnané klientky narozdíl od nezaměstnaných mají, může být důvodem, proč se u nich obavy více objevují. Zaměstnané participantky ví přesně o čem přemýšlet a jelikož ví, co je po ukončení léčby čeká, nemají takovou možnost myšlenky na integraci do pracovního procesu odsouvat nebo neřešit jako některé nezaměstnané participantky.

Klientky, které byly zaměstnané nebo měly šanci se do svých bývalých zaměstnání po ukončení léčby vrátit, hovořily o obavách, které měly ohledně návratu do svého současného zaměstnání. Ačkoliv měly své zaměstnání zajištěné a měly se kam vracet, z různých důvodů tuto skutečnost prožívaly zčásti nebo zcela negativně ať už z důvodu strachu o ztrátu zaměstnání, nebo naopak studu ohledně návratu do něj, což v případě jedné participantky vedlo až k rozhodnutí, že do zaměstnání již po léčbě znovu nenastoupí.

Jméno	Věk v letech	Prac. poměr v době léčby
Berenika	21	Ne
Denisa	19	Ne
Diana	24	Ne
Evelína	25	Ne
Jasmína	39	Ne
Josefína	52	Ano
Leonita	26	Ano
Natálie	25	Ne

Tab. č. 1 – Věk a stav pracovního poměru v době léčby

6.14. Integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě neboli představy versus realita

Obě participantky, se kterými byly druhé rozhovory po ústavní léčbě uskutečněny, se do pracovního procesu úspěšně integrovaly a v době druhých rozhovorů práci měly. Obě byly navíc v době prvních rozhovorů nezaměstnané, a přesto si práci po léčbě našly, čímž obě slečny spadají podle výzkumů Blackové (2016) do malé skupiny těch zotavujících se jedinců z drogové závislosti, kteří po léčbě našli a nastoupili do zaměstnání, ačkoliv byli v době léčby nezaměstnaní. Ve výzkumu Blackové (2016) se totiž ukázalo, že pouhých 8 % zotavujících se jedinců, kteří byli v době léčby nezaměstnaní, si po ukončení léčby našlo práci, to ale může být ve vztahu k tomuto výzkumu zkresleno tím, že Blacková (2016) se ve svém výzkumu zaměřovala na opiátové uživatele a tou ani jedna z participantek nebyla. Úspěšná integrace participantek do zaměstnání však může být v souladu s tvrzením Blackové (2016), že dokončení léčby zlepšuje šance na získání práce, jelikož obě participantky léčbu úspěšně dokončily.

Představy obou participantek v léčbě se především podřizovaly potřebě abstinovat, kdy si je vytvářely tak a právě proto, aby jim práce buďto pomáhala abstinovat, či jim jejich snahu abstinovat nenarušovala. Tyto představy se týkaly potřeby odjet pracovat do zahraničí, mít práci, která by poskytovala náplň a režim či řád času, anebo práci, která nebude příliš náročná. Co se týká převedení těchto představ do reality, dá se říci, že participantky byly v tomto směru spíše neúspěšné, neboť se integrovaly do takových zaměstnání, které vůbec nebo zcela nesplňují jejich výše uvedená kritéria. Na druhou stranu, co se týká samotné integrace do zaměstnání, participantky úspěšné byly, neboť si zaměstnání našly a nastoupily

do něj. Jak moc úspěšně tyto pracovní integrace hodnotí z hlediska konkrétního pracovního místa, je však věc druhá, a pojí se s představami participantek, které měly ohledně pracovního zařazení v ústavní léčbě. Slečna Berenika se po ústavní léčbě integrovala následovně:

Po ukončení první léčby sem bydlela na chráněném bydlení v Budějčích, kde sem pracovala pod agenturou XXX jako disponent oddělení příjmu ve skladu XXX. Pracovala jsem v kanceláři u počítače. Na doporučení kamaráda. V tom skladu pracovalo spoustu aktivních uživatelů pervitinu, a to mi moc nepomohlo, neměla jsem dostatečnou vůli na to tyhle osoby ignorovat, a tak jsem se s nimi skamarádila, a to vedlo k recidivě. (Berenika)

Slečně Berenice se po ukončení léčby podařilo najít práci a integrovat se do ní. Pracovní místo, na které se integrovala, však slečna Berenika zpětně nehodnotí jako vhodné z důvodu její abstinence. Pokud se navíc podíváme zpět na její představy ohledně integrace do pracovního procesu v době, kdy byla v léčebně a porovnáme je s její skutečnou integrací do svého prvního zaměstnání po léčbě, najdeme zde velmi významné rozpory, právě co se týče její touhy úspěšně abstinovat:

No, je to teď tak 14 dní, co jsem začala plánovat, že odjedu jako au-pair někam. Mám kamaráda nejlepšího v Holandsku, tak tam jakoby bych nedělala asi au-pair, ale prostě je tam spoustu fabrik, kde není tolik potřeba ze začátku ten jazyk a vím že by mi to zařídil i s ubytováním s koordinátorkou se vším, takže plánuju, že bych odjela úplně z České republiky, protože když se vrátím do Budějic tak je to praš' jako uhoď', prostě do toho spadnu znova a když se vrátím do Prahy, kde mám nejlepší kamarádku, tak v té Praze to bude taky to samé podle mě, takže bych chtěla úplně někam z České republiky, vypadnout někam, kde nikoho neznám, kde nebudu mít ty svoje feťácký kamarády. Že bych začala úplně od znova. (Berenika)

Představa slečny Bereniky ohledně jejího pracovního začlenění po ukončení léčby se primárně týkala snahy úspěšně abstinovat. V rámci změny prostředí, kterou chápala jako nutnou z hlediska úspěšné abstinence a kterou pojila právě se svou integrací do pracovního procesu, Berenika vyjadřovala v léčebně potřebu se zejména nevracet do města svého bydliště, které vnímala jako extrémně rizikové prostředí vzhledem ke svému problému s drogami. Navzdory tomu se slečna Berenika po ukončení léčby integrovala právě do zaměstnání v místě svého bydliště.

Momentálně bydlím na chráněném bydlení v Plzni a sem zaměstnaná na DPČ ve skladu e-shopu XXX... (Berenika)

Zdá se, že slečna Berenika se vzhledem ke své předchozí neúspěšné zkušenosti abstinovat rozhodla změnit místo svého působení. Předchozí špatná zkušenost s prací, která ovlivnila její výdrž abstinovat, tak mohla být pro slečnu Bereniku zásadním motivem, proč se nyní rozhodla své počínání ohledně své integrace do společnosti změnit. Jelikož se Bereničiny představy ohledně její integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě týkaly zejména geografické polohy a míst, které jsou pro ni z hlediska abstinence rizikové, lze zde zaznamenat jistý posun, přesto se však představa Bereniky z léčebny přímo neslučuje s realitou. Takto Berenika odpověděla v prvním rozhovoru na otázku, proč by chtěla odjet pracovat do zahraničí:

... protože tady v tom Česku já nemám tu vůli, proto aby když se mi někdo ozve nebo někoho potkám, tak abych mu prostě řekla ne. A vím, že když budu tady v Česku a někdo se mi ozve, a i když budu na druhé straně republiky, tak stejně si ten kontakt seženu, tak jako tak. Nechci se ani vracet zpátky k mamce a chtěla bych i ten jazyk jiný, i tam platí líp, takže ty finance taky. V tom Holandsku je menší riziko, že do toho spadnu zas. (Berenika)

Zdá se, že podruhé se slečna Berenika integrovala do pracovního procesu v jiném městě, neboť se utvrdila v názoru, že v cestě, aby úspěšně abstinovala, jí stojí možnost navázat na sociální sítě ze své drogové minulosti. Svou původní představu o svém pracovním zařazení, kterou uvedla v prvním rozhovoru, však přesto neuskutečnila.

I když jsem teda jednou uklouzla, tak naštěstí teď tady díky té práci a všech těch lidí, co kolem sebe mám a taky díky tomu, co jsem všechno absolvovala, jsem to dokázala ukočírovat. (Diana)

Také slečně Dianě se podařilo po ústavní léčbě integrovat do pracovního procesu a podobně jako slečna Berenika zažila v tomto období **relaps**. V případě slečny Diany, ale práce nebyla příčinou, proč porušila svou abstinenci, jako tomu bylo u slečny Bereniky. Skutečnost, že slečna Diana práci v tomto období měla, naopak vnímá jako jeden z aspektů ve svém životě, který ji pomohl se se svým nastalým alkoholovým problémem vyrovnat. Sama slečna Diana se do pracovního procesu po ústavní léčbě integrovala následovně:

...hledala jsem tu práci taky... Táta neplatí a já jsem neměla žádné zaměstnání a jelikož jsem plánovala, že budu navazovat na ten denní stacionář, tak jsem si ani nic nehledala, ale tady (v Praze) je plno možností, takže jsem si našla administrativní práci, protože to mi nedělá

problém. Jak to mám jako brigádu a nemám to jako hlavní pracovní poměr, tak mi bylo umožněno, že si můžu vždycky ty faktury nebo něco vyzvednout a tak, takže jsou fajn. Takže tím pádem jsem dostávala úkoly i na doma. Ted' je to volnější našťestí. (Diana)

Zdá se, že co se týká části hledání práce, slečna Diana dostala svým představám, které o své pracovní integraci v léčbě měla. Narozdíl od slečny Bereniky, která měla o svém zaměstnání po ústavní léčbě konkrétní představu, Diana o práci uvažovala mnohem více neurčitě a tolik se jí nezabývala. Z její následující odpovědi navíc vyplývá, že její smýšlení o práci, které projevila v době léčby „*takže to (práci) jsem řešila vždycky formou brigád a já jsem na to měla asi vždycky štěstí, že vždycky se mi podařilo najít něco*“ se jí potvrdilo.

...ozvali se i lidi, a to byly spíš nějaký telefonní operátoři nebo tak nebo od pojišťovny, ta mi třeba volala 5x za den, já jsem ani nevěděla, kdo to je to mi přišlo trochu divné. Ale ty možnosti jsou... ale pak se naskytlo tady to v té firmě, faktury, administrativa, a to mi jde, ale to bylo spíš jakoby přes známost. (Diana)

Zdá se, že slečna Diana opravdu neměla s hledáním práce po ukončení léčby velké komplikace stejně jako v minulosti a její představy ohledně hledání práce se tak opravdu naplnily, což zřejmě také vychází ze skutečnosti, že neměla tak specifickou představu, jaká práce by to měla být, jako tomu bylo u slečny Bereniky. Nakonec se integrovala do takové práce, kterou sehnala přes známého, stejně jako slečna Berenika „*na doporučení kamaráda*“, což je v souladu s tvrzením Miovského (2006), který uvádí, že mezi nejčastější způsoby, které se bývalým uživatelům drog osvědčily a které nejraději využívali při hledání práce, je získání zaměstnání přes známého, který jim skrze své kontakty pomohl práci sehnat.

Přestože si tak slečna Diana do práce úspěšně integrovala, představy slečny Diany v léčbě, které se týkaly pracovního procesu, obsahovaly potřebu neobětovat práci čas, který chce věnovat sama sobě:

...ja nesmím právě, aby to bylo celkově můj život, takže to se ještě musím naučit. Umět si odpočinout, anebo prostě nějak zrelaxovat... prostě určitě ne jak robot deno-denně jenom práce, práce, práce. (Diana)

Z Dianiny výše uvedené odpovědi z druhého rozhovoru a zejména pak z věty „*Ted' je to volnější našťestí*“ vyplývá, že se Dianě v současné době podařilo do jisté míry své představy ohledně méně časově náročné práce naplnit. Věta ale zároveň napovídá, že z hlediska minulosti nebo budoucnosti je pravděpodobné, že práce Dianiným představám už

tolik neodpovídá. Na otázku, zda je nyní se svou současnou prací spokojená, navíc odpověděla následovně:

Jo, jsem, protože mi strašně vyšel vstříc ten šéf (práce na doma), ale zároveň té práce je strašně moc teď v poslední době. (Diana)

Slečna Diana si tak ve svých odpovědích ohledně náročnosti své práce protirečí, což ale může vyplývat z jejího hodnocení náročnosti práce ve dvou odlišných pohledech na věc. Je možné, že slečna Diana hodnotí práci nejprve jako „volnější“, protože z hlediska své minulé zkušenosti v současné práci má pocit, že práce opravdu oproti dřívějšímu ubylo. Zároveň ale později k práci referuje jako k náročné, neboť práci hodnotí z širšího pojetí času, kdy mohla být práce náročnější, a tedy dívá se na práci i z hlediska toho, co se dělo v minulosti, nebo co ji čeká do budoucna. Hodnocení práce nejdříve jako „volnější“ a poté jako „náročné“ může také souviset s tím, jak slečna Diana sama hodnotí svou práci z hlediska náročnosti. Práce je sice oproti minulosti méně, ale slečna Diana ji stále subjektivně hodnotí jako náročnou. Z toho důvodu je tedy také nezbytné podotknout, že slečna Diana se sice úspěšně integrovala do pracovního procesu po ústavní léčbě, ale svým představám ohledně méně náročné práce nedostála.

V rámci svých představ ohledně integrace do pracovního procesu byl jedním z důležitých bodů, proč chce slečna Diana pracovat, také režim a náplň času, ke kterému si chtěla dopomoci pravidelnou prací, která by ji zaměstnala, kvůli tomu, aby vydržela abstinovat.

...třeba tady to je úžasný, tím, že a mě to vyhovuje, že tady je ten režim. Že od rána do večera opravdu, a někdy to je na palici jo, ale (smích) se nezastavíš a ten režim je fakt důležitý a když jsou tam nějaký třeba i u mě doma, když jsem neměla práci, nebo prostě nějaký koníčky, jo tak ty bloky takový, prostě ty mezery a nebyl tam ten režim a bylo tam prostě, tak tam i taky je hodně velký častý proustoje jakoby. Proto ta náplň toho dne, co se týče té práce je pro mě hodně důležitá. Že by mi dala i smysl a motivaci jakoby, než sednu si k televizi a otevřu si láhev vína. (Diana)

Zdá se, že ačkoliv je větší pracovní vytížení pro slečnu Dianu na jednu stranu pro její abstinenci rizikové, jak sama říká „já musím taky odpočívat, nesmím, aby ta práce byla celej můj život, protože pak je toho na mě moc, a dopadá to pak špatně s tou mojí závislostí...“ práce, kterou má a kterou se musí zabývat, funguje zároveň jako pozitivní pomoc pro udržení její abstinence z důvodu výplně času, který Diana potřebuje, aby neměla

tolik příležitostí k tomu sáhnout po alkoholu. V tomto bodě se tak zdá, že slečna Diana dostala svým představám ohledně práce, která by ji vyplnila a zorganizovala čas, neboť slečna Diana uvedla, že je prací často zaměstnaná. Také slečna Berenika v prvních rozhovorech kladla důraz na potřebu najít si práci, která ji bude poskytovat řád a režim, který podle svých úvah jako abstinující člověk potřebuje:

Nemůžu být na brigádě, kde si směny naplánuji sama, jak budu chtít, protože to prostě neumím, musím prostě někam opravdu chodit a mít ten měsíc zaplněný. Být půlku dne práci a půlku dne mít nějaké svoje vyřizování. Nemůžu někde celý den lítat. Kvůli těm drogám. Potřebuju ten řád. Že fakt budu mít co dělat. (Berenika)

Stejně jako Diana, která se o snížení náročnosti budoucí práce zmiňovala v souvislosti se snahou zlepšit si životní podmínky pro svou abstinenci, ale neodstála ji, ani slečna Berenika svou představu ohledně zařazení se do takové práce, která by odpovídala jejím představám a pomohla jí tak abstinovat, neproměnila v realitu.

Momentálně sem zaměstnaná na DPČ ve skladu e-shopu XXX, kde si můžu plánovat směny dle potřeby. (Berenika)

Slečna Berenika se navzdory svým představám, které uvedla v prvním rozhovoru v léčebně ohledně režimu a řádu, který jí práce má dát a který potřebuje z důvodu stejného důvodu abstinence jako slečna Diana, integrovala do takové práce, která nesplňuje hlavní kritéria jejích představ ohledně práce, protože jí neposkytuje řád skrze pevně naplánované směny, které Berenika v prvních rozhovorech uvedla jako klíčové k tomu, aby získala řád, který podle svých slov k úspěšné abstinenci potřebuje. Důvod, proč se slečna Berenika integrovala do zaměstnání, které odporuje jejím představám v ústavní léčbě, může vycházet ze skutečnosti, že Berenika nesehnala práci, která by ji bavila natolik, aby si nemusela nechávat otevřená vrátka, kdy do práce bude chodit a kdy ne. Z toho ale vyplývá, že pro slečnu Bereniku je skutečnost, že ji práce nebaví důležitější než abstinence.

Dá se říct, že se obě participantky neintegrovaly do pracovního procesu zcela podle svých představ, které měly v ústavní léčbě, kdy se s nimi uskutečnila první sada rozhovorů ohledně integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě. Důvodem, proč se tak stalo, mohou být právě nereálné představy, které participantky v léčbě ohledně pracovní integrace měly. Na otázku, zda realita dopovídá jejím představám, totiž slečna Berenika odpověděla následovně:

Vlastně jo, už nemám tendence snít o dokonalém životě a vím, že tohle všechno ke mně patří a je to součástí mého vývoje a psychického růstu. Kdybych si závislosti neprošla, byla bych teď někde jinde a nepřemýšlela o sobě tak, jako teď, a to by byla škoda. Je to moc těžká ale zároveň skvělá zkušenost. Stalo se to podle mě, až v druhé léčbě, kdy mi došlo, že moje recidiva spočívala i v tom, že se věci neděly tak jak jsem chtěla, a tak jak jsem si je vysnila, ale všechno mělo svůj proces. A já měla pocit, že se celý svět obrátil proti mně a nic se mi nedaří a nemá cenu abstinovat. Ted' už vím, že to tak má bejt a že některé věci prostě vyjdou a některé ne. (Berenika)

Slečna Berenika tak představy, které uváděla v prvních rozhovorech opravdu hodnotí jako nerealistické, jelikož k těmto představám odkazuje jako ke „snění o dokonalém životě“, které po dokončení léčby nedokázala převést do reality. To je v souladu se zjištěními Miovského (2006) o nereálnosti představ ohledně integrace do pracovního procesu, které pacienti v ústavní léčbě často mají. Zároveň se potvrzuje jeho poukázání na rizika z rozčarování, kterým pacienti, kteří mají v léčbě nereálné představy o integraci do pracovního procesu, musí čelit, neboť v případě slečny Bereniky se střet s odlišnou realitou, než byly její představy, projevil relapsem.

Ačkoliv slečna Berenika mluví o rozčarování z reality a nereálnosti svých představ v ústavní léčbě, uvádí, že realita jejím představám odpovídá. To zřejmě vyplývá z jejího odlišného pohledu a myšlení, které nyní má a které získala během druhé léčby, kterou absolvovala v období po ukončení první léčby, ve které proběhly první rozhovory a tímto druhým rozhovorem. Jinými slovy představy, které měla v době první léčby sice realitě neodpovídají, ale jelikož Berenika v určité době po ukončení léčby začala o svém zařazení do pracovního procesu uvažovat jinak a získala tím i jiné představy o integraci do pracovního procesu, ke kterým svou odpověď vztahuje, má nyní pocit, že realita jejím představám opravdu odpovídá. To by samozřejmě bylo téměř jisté jiné, pokud by se tento druhý rozhovor uskutečnil ještě před nastoupením Bereniky do druhé léčby, jelikož by Berenika ještě neuvažovala takovým způsobem jako uvažuje nyní a realitu ohledně svého pracovního zařazení v porovnání s představami, které měla v léčbě a které neuskutečnila, by musela zhodnotit jako neslučitelnou s těmito představami.

Přestože se představy ohledně integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě zcela nevyplnily ani v případě slečny Diany, zdá se, že v jejím případě se o nereálných představách, které by měla v době léčby o integraci do pracovního procesu, mluvit nedá:

No, já jsem neměla moc vysoké nároky. Na rozjezd jsem chtěla něco nenáročného... Já už jsem uvažovala o tom být na prodejně někde, to není nic náročného, teda neříkám, že to není náročný, ale na psychiku nenáročný... ale pak se naskytlo tady to v té firmě, faktury, administrativa, a to mi jde, ale to bylo spíš jakoby přes známost. (Diana)

U slečny Diany tak nereálné představy zřejmě nehrály roli v tom, proč se její představy ohledně integrace do nenáročné práce zcela nenaplnily, neboť jak sama uvádí, neměla „vysoké nároky“ na to, jaké zaměstnání by to mělo být. Důvodem mohla být spíše tendence slečny Diany zvolit práci, kterou umí a na kterou je zvyklá, nebo také důvod pohodlnosti, kdy slečna Diana měla možnost nastoupit do práce, kterou ji někdo nabídl, a nechtěla se již zabývat hledáním práce jiné, která by pro ni byla z hlediska náročnosti vhodnější, ale stejně atraktivní, zatímco práce za kasou byla možná pro slečnu Dianu příliš podřadná, i když vhodnější, co se týká Dianiných představ, a z toho důvodu do ní také nenastoupila.

Ačkoliv se tedy participantky do pracovního procesu integrovaly, představy, které měly v rámci integrace do pracovního procesu se buďto zcela nebo z části nenaplnily a neodpovídaly realitě. Důvodem se jeví být nereálné představy, které participantka nebyla schopná splnit, lenost hledat si práci, která by představám více odpovídala, nebo nedostatek motivace abstinovat, neboť představy participantek ohledně jejich integrace do pracovního procesu byly postavené na touze abstinovat.

7. Limity šetření

V rámci výzkumu je třeba také zohlednit limity, kterými byl výzkum ovlivňován. Jako první limit je třeba zmínit subjektivitu výzkumníka, která se objevovala a mohla ovlivňovat výzkum, jak při sběru dat, tak zejména při samotné analýze a interpretaci rozhovorů. Subjektivita výzkumníka se mohla projevit v odlišném pochopení odpovědí participantek, ačkoliv se tento limit snažil výzkumník omezit doptáváním se participantek během rozhovorů na nejasné odpovědi. Tyto odpovědi pak mohly být také v rámci analýzy výzkumníkem špatně pochopeny, což mohlo vést k mylným interpretacím odpovědí participantek a zkresleným výsledkům.

Dalším neméně významným limitem pro výsledky výzkumu mohla být také potřeba participantek odpovídat výzkumníkovi podle toho, co samy vyhodnotily jako sociálně žádoucí, nikoliv pravdivé. Participantky mohly být navíc ovlivněny svým momentálním rozpoložením a také prostředím léčebny, kdy byly odříznuty od každodenního života mimo

léčebnu a obdobím, ve kterém rozhovory probíhaly, tedy v průběhu ústavní léčby, která na ně mohla mít také určitý efekt.

Zásadním limitem pro výsledky výzkumu, který může výsledky zkreslovat ve srovnávací části práce, a zkreslovat tak i odpověď na výzkumný problém, bylo získání rozhovorů o integraci do pracovního procesu po ústavní léčbě pouze od dvou participantek, jelikož uskutečnit setkání s participantkami z prvních rozhovorů pro účely rozhovorů druhých se podařilo jen se dvěma z nich. Tento limit byl podpořen časovou prodlevou mezi oběma částmi rozhovorů kvůli vytvoření dostatku času a prostoru pro participantky se integrovat do pracovního procesu, který mohl způsobit odcizení od výzkumníka, a také povahou výzkumného vzorku, tedy drogově závislých jedinců, kteří se projeví jako méně spolehliví. Většinu participantek se po uplynutí stanovené doby od prvních rozhovorů nepodařilo ani zkontaktovat, u jiných zase nedošlo ke kladnému svolení k setkání. Zájem poskytnout rozhovor byl zřejmě u většiny participantek podmíněn situací a prostředím léčebny, ve kterém prvním rozhovory probíhaly, a jelikož se v takové situaci a prostředí již nevyskytovaly, neměly již dále zájem a potřebu se scházet a rozhovor poskytovat. U odpovědi jedné z participantek prvního rozhovoru bylo navíc patrné, že se nechce znovu sejít, neboť na tom není z hlediska své alkoholové závislosti dobře.

Posledním limitem pak byla skutečnost, že výzkumník se s realizací vlastního výzkumu, včetně vedení rozhovorů s pacienty v ústavní léčbě, analýzou a interpretací sesbíraných dat, setkal poprvé v životě.

IV. Diskuze a závěr

V této studii jsem se pokusila zjistit, jak pacienti protidrogové léčebny uvažují o integraci do pracovního procesu a jak se jejich představy o tomto tématu shodují s následnou realitou po odchodu z léčby. Data byla sesbírána z osmi polostrukturovaných rozhovorů v léčebně a dvou polostrukturovaných rozhovorů mimo léčebné zařízení.

Všechny participantky prvních rozhovorů v léčebně vyjádřily motivaci integrovat se do pracovního procesu po ukončení ústavní léčby. Tato motivace se zejména týkala financí a touhy abstinovat. Participantky práci viděly jako prostředek k vydělání peněz, které potřebují kvůli živobytí, nebo aby mohly být samostatné, ale také jako prostředek, který by jmi pomohl abstinovat skrze náplň a řád času.

To je v souladu s tvrzením v teoretické části, ve kterém se říká, že práce může být pro abstinujícího cestou, jak vyplnit volný čas a zamezit vzniku nudy, která může být pro abstinujícího jedince nebezpečná, a zároveň si vydělat na živobytí (Black, 2016), nebo s tvrzením, že práce nutí abstinenty mít zodpovědnost a poskytuje jim smysluplnou činnost (Neil a Kemp, 2010) a je dobré pro získání disciplíny a pracovních návyků důležitých pro abstinenci. (Kalina, 2003).

Participantky měly často neurčité představy ohledně jejich integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě. Pokud měly participantky představy konkrétní, týkaly se především zařazení na takové pracovní místo, které z minulosti alespoň přibližně znaly nebo ho vykonávaly anebo věděly, že danou práci ovládají. Vyjadřovaly se také k potřebě, aby je práce bavila, což bylo u některých zapříčiněno negativními minulými zkušenostmi s prací, která je nebavila nebo narušovala jejich abstinenci. Významný předmět představ byla také potřeba integrovat se do takového zaměstnání, které nebude příliš náročné kvůli abstinenci, neboť náročná zaměstnání měly v minulosti negativní dopad na abstinenci participantek.

Obavy z hledání zaměstnání se u participantek většinou neobjevovaly. Naopak, participantky strach z toho, že by práci nesehnaly, většinou neměly, což neodpovídá tvrzení, že při hledání zaměstnání dochází u pacientů po absolvování léčby k výskytu pocitů nejistoty a podceňování se (Cejnková, 2010). Obavy se naopak vyskytly u zaměstnaných participantek z návratu do jejich současného zaměstnání.

Představy participantek ohledně integrace do pracovního procesu po ústavní léčbě se pak ve srovnání s jejich skutečnou pracovní integrací spíše neshodovaly. Obě participantky se do práce integrovaly a práci v době rozhovorů měly, což může být v souladu s tvrzením,

že dokončení léčby zlepšuje šance na získání zaměstnání (Black, 2016), neboť obě participantky léčbu úspěšně dokončily. Konkrétní pracovní místa, do kterých se integrovaly, však jejich představám vůbec nebo zčásti neodpovídaly. Jedna z participantek své představy, které měla v ústavní léčbě, označila za ne příliš realistické a přiznala se, že díky tomu se znovu ocitla opět v drogové závislosti, což odpovídá zjištění Miovského (2006) o nereálnosti představ ohledně integrace do pracovního procesu, které pacienti v ústavní léčbě často mají. Zároveň se potvrzuje jeho poukázání na rizika z rozčarování, kterým pacienti, kteří mají v léčbě nereálné představy o integraci do pracovního procesu, musí čelit, neboť v případě slečny Bereniky se střet s odlišnou realitou, než byly její představy projevil relapsem. V případě druhé participantky se nereálné představy neprojevily, přesto se však zcela neshodovaly s realitou.

Použitá literatura

Alam, F. (2012). *Medically assisted treatment of opioid dependence in the era of recovery: a survey of UK patients, users and physicians*. Poster presented at the Royal College of Psychiatrists International Congress by Dr Farrukh Alam Central & Northwest London NHS Mental Health Trust, UK, 10–13 July 2012, Liverpool UK.

<http://www.hiwecanhelp.com/documentdownload.ashx?RelatedDocumentID=142> and (ii) London Drug and Alcohol Network and DrugScope. (2014). Pathways to Employment. <http://www.drugscope.org.uk/Resources/Drugscope/Documents/PDF/Policy/PathwaystoEmployment2014.pdf>

Black, C. (2016). *An Independent Review into the impact on employment outcomes of drug or alcohol addiction, and obesity*. Presented to Parliament by the Secretary of State for Work and Pensions by Command of Her Majesty,

<https://www.gov.uk/government/publications/drug-and-alcohol-addiction-and-obesity-effects-on-employment-outcomes>

Cejnková, M. (2010). *Představy lidí po ukončení léčby v psychiatrické léčebně o podpoře jejich zvládnání života bez alkoholu*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Přístupné na https://is.muni.cz/th/lpcl2/Cejnkova_Martina_DP.pdf (Zobrazeno 31.12.2018)

Henkel, *Unemployment and Substance Misuse: A Review of the Literature (1990-2010)* (2011), Current Drug Abuse Reviews, 4, 4-27.

Henry BL, Minassian A, Perry W. (2010) *Effect of methamphetamine dependence on everyday functional ability*. *Addictive behaviors*. 35(6):593-8.

Illes, T. (2002). *Děti a drogy: fakta, informace, prevence*. Indiana University: ISV.

Johnson ME, Reynolds GL, Fisher DG. (2001) *Employment status and psychological symptomatology among drug users not currently in treatment*. *Evaluation and Program Planning*. 24(2):215-20.

Kahounová, A. 2013. *Doléčovací program a jeho význam pro drogově závislého člověka*. Bakalářská práce. Karlova Univerzita. Přístupné na

https://dodo.is.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/53063/BPTX_2012_1_11240_0_318724_0_130139.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Zobrazeno 20.3.2019)

Kalina, K. (2001) *Mezioborový glosář pojmů z oblasti drog a drogových závislostí*. Praha: Filia nova, ISBN 80-238-8014-4. S. 91

Kalina, K. (2003a) *Drogy a drogové závislosti 1: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, ISBN 80-86734-05-6.

Kalina, K. (2003b) *Drogy a drogové závislosti 2: mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády České republiky, 343 s. ISBN 80-86734-05-62.

Kozáková, P. (2007). *Změny hodnotové orientace u drogově závislých*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Přístupné na

https://is.muni.cz/th/rax1w/Diplomka_12.txt?fbclid=IwAR2VyW6ZdjPMoFCX15a7KRiWtKkSEOKz8BeEmXW2PjeDqBJIDOKMbyWw1SE (Zobrazeno 30.12.2018)

Kuda, A. (2001) *Následná péče jako klíčový faktor v systému léčby závislostí*. *Adiktologie*. 2001, č. 2., ISSN: 1213-3841

Macoun, V. (2009). *Začleňování zotavujících se uživatelů drog na trh práce*. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Přístupné na <https://is.muni.cz/th/j95qv/> (Zobrazeno 30.12.2018)

- Matoušek, O. a kol: *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, ISBN 80-736-7002-X. S. 223
- McIntosh, J., McKeganey, N. (2002). *Beating the Dragon. The recovery from Dependent Drug Use*. Pearson Education. Přístupné na http://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=xEugntdj_skC&oi=fnd&pg=PA1&dq=McIntosh+McKeganey&ots=L1afCptqFE&sig=tVAsANWnflXUd0Zr5viSFeevNB8#PPA1,M1 (Zobrazeno 27.12.2018)
- Miovský, M. a kol. (2006). *Závěrečná zpráva projektu analýzy potřeb léčených uživatelů návykových látek z hlediska jejich uplatnitelnosti na trhu práce*. Závěrečná zpráva. Tišnov: Sdružení SCAN.
- Morissette P, De Montigny MJ. (2003) Vocational Rehabilitation of Substance Abusers: A Challenge. *Responding to the Oppression of Addiction: Canadian Social Work Perspectives*.
- Mravčík, V. aj. 2006. *Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2005*. Praha : Úřad vlády České republiky, 2006. ISBN 80-86734-99-4.
- Najt P, Fusar-Poli P, Brambilla P. (2001) *Co-occurring mental and substance abuse disorders: A review on the potential predictors and clinical outcomes*. *Psychiatry Research*.186(2):159-64.
- Neale, J. and Kemp, P. A. (2010) *The role of employment in recovery from problem drug use in J Barlow (ed.) Substance Misuse*, London: Jessica Kingsley Publishers.
- Nešpor, K.; Csémy, L. (1999). *Bažení (craving). Společný rys mnoha závislostí a jeho zvládnání*. Praha: FIT IN a Sportpropag.
- Nešpor, K. (2001) *Návykové látky a pracovní prostředí*. Vybrané kapitoly pracovního lékařství. [online]. Praha: IPVZ, 2002. [cit. 2013-04-16]. Dostupné z: <http://www.drnespor.eu/addictcz.html>
- Pešek, R. (2008) *Drogová závislost, aneb, Rychlý běh po krátké trati: poradenská příručka pro děti, dospívající a jejich rodiče*. Písek: Arkáda-sociálně psychologické centrum, 80 s. ISBN 978-80-239-9405-6.
- Rotgers, F. (1999) *Léčba drogových závislostí*. Vyd. 1. Praha: Grada, Psyché (Grada Publishing). ISBN 80-7169-836-9. S. 216-217
- Ředinová, N. (2014) *Fenomén současnosti-drogy, integrace drogově závislých do společnosti*. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 111 s. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10563/32324>.
- Sinakhone JK, Hunter BA, Jason LA. (2017) *Good job, bad job: The employment experiences of women in recovery from substance abuse*. *Work* 57(2):289-95.
- Siu A. et al. (2019) *Vocational guidance drug abuse*. *Work* 62 (2019) 327–336 DOI:10.3233/WOR-192867 IOS Press
- Soeker S, Matimba T, Msimango H, Moswaane B, Tom S. (2016) *The challenges that employees who abuse substances experience when returning to work after completion of employee assistance programme (EAP)*. *Work* 53(3):569-84.
- Sumnall, H and Brotherhood, A. (2012). *EMCDDA Insights: Social reintegration and employment: evidence and interventions for drug users in treatment*. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA)

http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/673/TDXD12013ENC_Web-1_394929.pdf

Syřišťová E., a kol. (1972) *Normalita osobnosti*. Praha: Avicenum, 232 s. 08–021 – 72.

Veis, Š. (2007) *Problematika zaměstnávání bývalých uživatelů návykových látek*.

Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Přístupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/10487/BPTX_2006_2_11210_ASZK_00306_126148_0_27986.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Zobrazeno 29.3.2019)

Weber E, Blackstone K, Iudicello JE, Morgan EE, Grant I, Moore DJ, Woods SP. (2012) Translational Methamphetamine AIDS Research Center (TMARC) *Group neurocognitive deficits are associated with unemployment in chronic methamphetamine users*. *Drug and Alcohol Dependence*. 125:146-53.

Přílohy

Příloha č. 1

INFORMOVANÝ SOUHLAS O ÚČASTI VE VÝZKUMU

Vážení,

obracím se na Vás se žádostí o spolupráci na výzkumném projektu v rámci bakalářské práce *Integrace do drogově závislých do pracovního procesu po ústavní léčbě* na FHS Univerzity Karlovy.

Jedná se o kvalitativní výzkum prováděný formou rozhovoru. Vaše účast a spolupráce ve výzkumu je zcela dobrovolná a můžete v průběhu rozhovoru kdykoliv odstoupit nebo neodpovědět na položenou otázku, která Vám nebude příjemná. Z Vaší účasti ve výzkumu pro Vás neplyne žádný zisk. Odpovědi na otázky jsou důvěrné a budou použity jen pro účely mé bakalářské práce. Vaše identita zůstane v anonymitě a nahrávky rozhovorů budou po skončení výzkumu zcela zničeny. Rozhovor bude nahráván na mobilní telefon.

Svým podpisem zde souhlasím se svou účastí na výzkumu.

Jméno, příjmení a podpis participantky:

Datum:

Příloha č. 2

Základní otázky a okruhy k polostrukturovaným rozhovorům

Rozhovor č. 1:

- 1) Jak to máte se zaměstnáním? (v současné době, příp. v minulosti)
- 2) Jakou roli hraje zaměstnání ve Vašem životě?
- 3) Myslíte si, že existuje nějaký vztah mezi zaměstnáním a vaší závislostí?
- 4) Jak to vidíte do budoucna s Vaším zaměstnáním?
- 5) Co vás vede k tomu, najít si práci?

Rozhovor č. 2:

- 1) Jak se ti daří?
- 2) Jak to máš teď se zaměstnáním?
- 3) Jak to probíhalo od tvého odchodu z léčebny doteď?
- 4) Jaké to pro tebe bylo zařazení se do práce?
- 5) Odpovídá realita tvým představám?
- 6) Jak to vidíš do budoucna?
- 7) Jak bys zhodnotila léčbu ve vztahu k tvému pracovnímu zařazení?

Doslovný přepis všech 10 rozhovorů je přiložen v elektronické podobě.